MIESIĘCZNIK HERALDYCZNY

WYDAWANY PRZEZ ODDZIAŁ WARSZ. POLSKIEGO TOW. HERALDYCZNEGO

Nr. 6. **Warszawa, Czerwiec 1931.** **Rok X.**

WARUNKI PRZEDPŁATY:
Przedpłata na Miesięcznik wynosi rocznie: Zł. 18.
Przedpłata zagranicą Zł. 20.
Członkowie Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, którzy uiścili roczną wkładkę w wysokości 24 zł., otrzymują bezpłatnie „Miesięcznik" oraz „Rocznik".

Wkładki i przedpłatę należy wpłacać na konto P.K.O. № 21621.
Korespondencję i rękopisy nadsyłać pod adresem:
Tow. Heraldyczne, Bibl. Ord. Krasińskich, Okólnik 9.

(W RAZIE PRZEWIDZIANEJ ODPOWIEDZI ZAŁĄCZYĆ DO LISTU ZNACZEK POCZTOWY).

Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu.

(*Rękopis Archiwum Państwowego w Wiedniu nr. 473*).

(Ciąg dalszy).

fol. 63 v⁰. *Janus von tolyskow Gybt alle Jar ein halben Guldn der weill er lebt czu dem Gotes haus czu arlperk.*

W polu czerwonem trzy srebrne cegły, położone wstęgą skosem w prawo; hełm srebrny, zamknięty na ciemno, nakryty czerwoną kapucą, labry czerwone. W klejnocie dwa skrzydła czerwone z położoną skosem w prawo wstęgą z trzech cegieł srebrnych. Obyczajem średniowiecznym została przytwierdzona na łańcuchu do hełmu odznaka orderowa Kolji Sabaudzkiej, składa się z gładkiej złotej obroży i trzech ogniw uwieszonych przy zamknięciu, w środkowe kolisko wstawione gotyckie minuskułowe **r**.

Janusz z Tuliszkowa, kasztelan kaliski, h. Dryja, zapisany jako Joannes castellanus Calisiensis w oficjalnych aktach soborowych,[287]) opuszczony w rękopisach kronik ze względu na pokrewieństwo dźwiękowe z Johann Calixgi, które oznaczało w tym wypadku Jana Goźlickiego, co wykazujemy poniżej, a tem samem poczytany za jedną i tę samą osobę,[288]) znalazł się natomiast w inkunabule, jako Johannis castellanus caliensz ausz polan riter.[289]) Te dowody bytności Janusza na soborze konstancjeńskim są zresztą prawie zbędne wobec wielokrotnie poświadczonego czynnego udziału jego w soborze. Tuliszków — dziedzina, z której się zwyczajnie powołuje, leży w powiecie konińskim. Przynależność jego do h. Dryja stwierdza pieczęć własna, przywieszona do aktu unji horodelskiej z 1413 r., w którym adoptuje Mikołaja Tawtygerda.[290]) Niewiadomo więc skąd urosło mniemanie, że należał do rodu Zarembów, czemu daje wyraz Piekosiński, przypisując mu h. Zarembę, zamieszczony bez napisu w inkunabule kroniki soboru

---

[287]) Hardt, Magnum oecum. Constan. concilium, V. 45; Mansi, Amplissima collectio, T. 28, s. 649. [288]) Ulrichs v. Richental Chronik, ed. Buck, 202; Ulrich Richental, Concilium ze Costenz, fac-simile, 472. [289]) Concilium zu Costnitz, inkunabuł, f. 226 v⁰. [290]) Semkowicz, Rody litewskie, Rocz. herald. V. 57.

konstancjeńskiego.[291]) Prawdopodobnie wytworzył się ten pogląd pod wpływem stwierdzenia faktu, że dziedziny Zarembów leżały w ziemi kaliskiej i że w XIII w. przedstawiciele tego rodu piastowali w niej wielekroć urzędy.[292])

Janusz był prawdopodobnie synem Piotra z Tuliszkowa, zapisanego jako świadek w 1362 r. na akcie Wierzbięty, kasztelana poznańskiego i generalnego starosty Wielkopolski,[293]) którego wspominek kładzie na 16 października Liber mortuorum klasztoru w Lądzie,[294]) należał więc prawdopodobnie do jego benefaktorów. Najwcześniejsza zapiska o Januszu z 19 czerwca 1403 r. na przyrzeczeniu Witołda, że nie zawrze przymierza z Krzyżakami w Prusiech i z Zakonem w Inflantach bez zgody Jagiełły, nazywa go kasztelanem kaliskim.[295]) Musiał być zatem w nieco poważniejszym wieku, na co wskażą niebawem znaczniejsze funkcje państwowe, które mu zostały powierzone.

Do tych funkcyj zaliczyć przedewszystkiem należy stosunki z Krzyżakami: w 1408 r. spieszy do nich w poselstwie Janusz z innymi dostojnikami celem zażądania zadośćuczynienia za statki ze zbożem zajęte pod Ragnetą,[296]) w r. 1409 sejm walny zebrany na 17 lipca w Łęczycy wyprawia go ponownie do W. Mistrza,[297]) po pogromie grunwaldzkim, gdy król oddawał wielmożom zamki pruskie w zarząd 1410 r., kasztelanowi kaliskiemu przypadł Gdańsk,[298]) w 1411 r. dał porękę w Toruniu, że Jagiełło i Witołd zawrą pokój z Zakonem.[299]) Brał też udział w ważnych aktach państwowych: wraz z baronami przysądzał Jagielle Duninów[300]) w 1408 r. przeciw Ziemowitowi mazowieckiemu,[301]) w 1413 r. kładł swój podpis na akcie unii horodelskiej,[302]) przyjmując jednocześnie do swego herbu Mikołaja Tawtygierda. Najrzadziej ogląda Janusza rodzinna ziemia kaliska, na przeciąg lat sześciu, od 1411 — 1416 r., z których pochodzą zapiski kaliskie, ledwo dwukrotnie notują jego obecność na rokach sądowych w 1411 r. w marcu w Gnieźnie, a 25 sierpnia w Kaliszu.[303]) Mimo to nie brak śladów zainteresowań z jego strony dla spraw czysto lokalnych: na interwencję Jana z Tuliszkowa, niewiadomo czy osobistą czy przez interlokutora, kapituła gnieźnieńska odkłada 14 grudnia 1412 r. sprawę Marcina, plebana z Borkowa, z Błażejem, ołtarzystą z Tuliszkowa, do kollokwium ziemskiego,[304]) 4 maja 1413 r. Janusz zastępuje wobec tejże kapituły mieszczan Kłecka w sporze z ich plebanem Bogutą o iura stolae.[305])

Częściej jednak przytrzymuje go i więzi dwór królewski: 17 kwietnia 1404 r. bawi z królem w Inowrocławiu,[306]) 14 lipca 1408 r. daje porękę w 50 grzyw. Maćkowi z Łabiszyna dla arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja,[307]) w 1409 r. 18 i 20 sierpnia świadkuje królowi w Nowem-Mieście Korczynie,[308]) 1412 r. 18 sierpnia w Krakowie, 21 sierpnia t. r. w Wiślicy.[309]) Na 28 marca 1413 r. przypada obecność jego w Krakowie,[310]) na 24 lipca 1414 r. w Zakroczymiu.[311])

---

[291]) Piekosiński, Goście polscy na soborze konstancyjskim, Rozpr. Wydz. hist.-filoz. Akad. Umiej. S. II. T. XII. 146, przyp. 2; ostatnio toż samo: Fijałek J. ks., Uchrześcijanienie Litwy, 79; Prochaska A., Herby bohaterów grunwaldzkich, Mies. heral. 1910, 90 — 94; Mikucki S., Barwa w heraldyce średniowiecznej, Rocz. heral. IX, 238. [292]) Por. Małecki, Studya herald. II. 110. [293]) Cod. dipl. Mai. Pol. III. 209. [294]) Monum Pol. hist. V. 497. [295]) Cod. epist. Vitoldi, 93; 22 kwietnia 1399 r. kasztelanem kaliskim jest jeszcze Mikołaj; Lekszycki, II. nr. 1200. [296]) Długossii Hist. Pol. III. 573. [297]) Ibidem, 579. [298]) Ibidem, IV. 79. [299]) Cod. epist. saec. XV. II. 42. [300]) Pow. gostyński. [301]) Cod. dipl. Pol. I. 281, [302]) Długossii Hist. Pol. IV. 158, [303]) Ulanowski. Wybór zapisek kaliskich, Arch. Kom. Hist. III, 159. 170. [304]) Ulanowski. Acta capit. nec non iudic. I nr. 1505. [305]) Ibidem nr. 1510. [306]) Cod. dipl. Mai. Pol. V. 54 [307]) Ibidem, 133. [308]) AGZ. IV. 75; Cod. dipl. civit Crac. I. 157. [309]) Cod. dipl. Min. Pol. IV. 139. 140. [310]) Cod. dipl. eccl. Crac. II. 382. [311]) Ibidem, 395.

Pełnomocnictwo Jagiełły i Witołda wystawione 9 listopada 1414 r. w Bieczu dla Janusza z Tuliszkowa i jego towarzyszy, nadające im prawo złożenia kompromisu w ręce papieża i soboru dla zawarcia pokoju z Zakonem, miało na parę lat oderwać go od ojczyzny i spraw potocznych.[312]) Posłowie polscy, jak notują akta soborowe, przybyli do Konstancji 29 stycznia 1415, więc w miesiąc po przybyciu cesarza Zygmunta.[313]) Ażeby nie powtarzać rzeczy, które się odnoszą do ambasady polskiej jako całości, a które uwzględniliśmy we wstępie, tu zanotujemy tylko zwięźle te akty, które pozostają w związku z osobą Janusza: w dniu 5 maja 1415, skoro odbyło się posiedzenie czterech nacyj, Janusz i jego towarzysze zostali zaliczeni do nacji germańskiej, co zresztą powszechnie wiadomo.[314]) W rok niespełna po wyjeździe z Polski przyszło mu do niej powrócić. Długosz zanotował, że gdy król bawił w Dobrostanach, przybył po 8 września 1415 r. z soboru konstancjeńskiego Janusz z Tuliszkowa i zdał relację królowi z tego, co on i jego towarzysze zdziałali. Wrócił wnet potem do Konstancji, uwożąc z sobą zatwierdzenie paktów Jagiełły i Witołda z Zygmuntem luksemburskim.[315]) Przekazowi Długosza przyświadczają zgodnie inne źródła: z 28 października 1415 r. pochodzą bowiem kredencje Jagiełły wydane we Lwowie dla nowych posłów, konsyljarzy królewskich: Jana z Tuliszkowa, kasztelana kaliskiego, Grzegorza czy Jerzego Gedygołda, starosty podolskiego i Mikołaja Sepińskiego, którzy mieli połączyć się z posłami dawniejszymi, a reprezentując w szczególności interesy Żmudzi, nalegać u soboru o wydanie wyroku w kwestjach spornych między Polską a Zakonem.[316]) Przypuszczalne daty, w których Janusz z Tuliszkowa opuścił po raz wtóry Konstancję, dążąc tym razem śladami Zygmunta luksemburskiego przez Sabaudję, Paryż, Anglję, Flandrję, Luksemburg i Strasburg, jego ewentualny powrót do Konstacji 27 stycznia 1417 r. i okoliczności, w jakich otrzymał od Amadeusza ks. Sabaudji order Kolji Sabaudzkiej, omówiliśmy powyżej.[317])

Z późniejszych aktów konstancjeńskich wyliczamy te, w których Janusz jest imiennie poświadczony: 14 maja 1417 r. Zygmunt luksemburski wylicza go wśród pełnomocników, którzy przedłużyli rozejm między Polską a Zakonem na czas od 13 lipca 1417 r. do 13 lipca 1418 r.,[318]) oraz przyrzeka im na ich prośby, że jako sędzia polubowny załatwi w czasie trwania rozejmu sprawę trwałej zgody między stronami.[319])

Mimo mięszania ze sobą tych dwóch imionisk Goźlicki — Kaliski przez niemieckich pisarzy, a stąd pisania jednego za drugiego, przypuszczamy, że zapiska soboru z 8 listopada 1417 r., wymieniająca jako custodes conclavi ze strony Polski Ioannes Calixti obok Zawiszy Czarnego odnosi się w tym wypadku do pana z Tuliszkowa, który był już poważnym personatem, gdy Jan Goźlicki ze względu na wiek musiał należeć do młodszych członków ekspedycji.[320]) Po raz trzeci pełnomocnikiem królewskim mianuje go pismo z 8 stycznia 1418 r., wydane w Wilnie, które wraz z towarzyszami upoważnia go do złożenia kompromisu w sprawie krzyżackiej w ręce papieża Marcina V i Zygmunta luksemburskiego na tak długo, dopokąd obaj w Konstancji razem bawić będą.[321]) 25 stycznia 1418 r. Janusz podpisuje z innymi legatami polskimi prośbę do austrjackiego księcia Ernesta, aby uznał mianowanego przez papieża biskupa tryjestyńskiego.[322]) 22 kwie-

---

[312]) Cod. epist. saec. XV. II. 64. [313]) Hardt, Magnum oecum. Const. conc. IV. 28. 39. [314]) Ibidem, 160. [315]) Długossii Hist. Pol. IV. 190. [316]) Hardt, op. cit. VI. 546 — 550; Prochaska, Cod. dipl. Vitoldi, 331 — 333, w tym ostatnim kredencje datowane z 18/XI, dajemy pierwszeństwo dacie Hardta, ponieważ akt Prochaski, drukowany z kopjarza, stąd Zebimski, zamiast Sepiński; Lenfant, Histoire du concile de Constance, Amsterdam 1714, 344. [317]) Por. str. 86. [318]) Cod. epist. saec. XV. II 85. [319]) Ibidem, 86 — 88.. [320]) Hardt, VI. 1471. [321]) Cod. epist. saec. XV. II. 102. [322]) Ibidem, 106—107.

tnia 1418 r. ambasadorowie polscy, wśród których Janusz, założyli uroczysty protest przeciw pismom Jana Falckenberga, żądając potępienia ich przez sobór jako heretyckich i ubliżających sławie ich mocodawców,[323]) a panowie Jan z Tuliszkowa i Zawisza z Garbowa, już po nakazie milczenia wydanego przez papieża, kazali oświadczyć przez Piotra Bolesty Pieskowskiego, protonotarjusza apostolskiego i proboszcza kolegjaty łęczyckiej, iż obstają przy apelacji i „będą jej bronić ręką i gębą".[324]) Z 1 maja t. r. pochodzi apelacja oratorów Jagiełły i Witołda, między nimi także Janusza, od wyroku papieża w sprawie Falckenberga do soboru.[325]) Prawie do końca maja t. r. znajdował się Janusz jeszcze w Konstancji; 2 t. m. przyrzekł mu Zygmunt luksemburski spłacić do 25 grudnia 2000 zł. węg., które u niego pożyczył, 17 t. m. przyznał mu roczną rentę 600 zł. węg.;[326]) byłże to zapis na poczet długu czy z innego tytułu, niewiadomo. W tym samym dniu, w którym Zygmunt luksemburski wystawiał rewers Januszowi na 600 zł. węg. t. j. 17 maja 1418 r., Mikołaj, arcybiskup gnieźnieński, jako przewodniczący delegacji polskiej, żegnał sobór i ruszał z powrotem,[327]) wówczas prawdopodobnie opuścił wraz z nim Konstancję Janusz. Data przybycia legacji do Polski nie jest ściśle podana u Długosza, sądząc z wcześniejszych wzmianek o podróżach posłów, dopiero ku końcowi czerwca mogli stanąć w Polsce, wracających witał w Pobiedziskach[328]) król z królową.[329])

Powrót Janusza z soboru konstancjeńskiego nie oznacza końca jego poselskich trudów: rachunki dworu Jagiełły zanotowały jego bytność w Krakowie 1 kwietnia 1419 r.[330]) i ponowną stację w dniach 31 maja, 1 i 2 czerwca z oznajmieniem przybycia króla Węgier.[331]) Gdy w tym okresie nie da się stwierdzić jakikolwiek zamiar Zygmunta przyjazdu do Polski, należy zapiskę tę poczytać za zapowiedź wrocławskiego zjazdu i przypuścić, że Janusz znalazł się znów chwilowo w środku 1419 r. na Węgrzech lub w Niemczech, skąd przywiózł nowinę o zbliżającej się podróży Zygmunta.[332]) Istotnie w okresie Trzech Króli 1420 r. odbywa się zjazd w Wrocławiu, na którym Zygmunt, jako sędzia polubowny miał rozstrzygnąć spór między Zakonem i Polską; znów reprezentują interesa Polski kasztelan kaliski i Zawisza z Garbowa[333]) i im zlecają pozostać towarzysze, gdy sami oburzeni niesprawiedliwym wyrokiem Zygmunta zabierają się do powrotu.[334]) 12 marca t. r. przebywał Janusz przy królu w Proszowicach,[335]) 22 lipca na sejmie walnym w Łęczycy, na którym, jako współuczestnik spisania tajnych punktów kompromisu z Zygmuntem luksemburskim w sprawie krzyżackiej, padł ofiarą królewskiego gniewu.[336])

---

[323]) Hardt, VI. 1552, 1556—1558. [324]) Z relacji prokuratora zakonu Dominikanów podał ks. Fijałek, Dwaj dominikanie krakowscy, Ks. pam. ku czci prof. Balzera I. 333. [325]) Cod. dipl. eccles. Crac. II. 432—433. [326]) Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds, I. nr. 3170. 3226. [327]) Hardt, VI. 1583. [328]) Pow. średzki. [329]) Długossii Hist. Pol. IV. 216. [330]) Piekosiński, Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły, 532. [331]) Ibidem. 560—561; wydawca zamieścił tę partję rachunków pod r. 1419 i 1420, nie rozstrzygając na korzyść żadnej daty; sądzimy, że przyjazd Janusza z Tuliszkowa przypada na r. 1419, gdyż w wilję Wniebowstąpienia 1420 r., a więc 24 maja, zmarła królowa Elżbieta; wypadek ten musiałby odbić się jakoś wyraźniej na zapiskach rachunkowych chronologicznie jemu najbliższych, jak to widać z zanotowanych w tychże rachunkach wysyłek gońców do króla z oznajmieniem jej śmierci. Z pokojowego tonu rachunków wynika, że zapisane wydatki należą do 1419 r. [332]) Pod r. 1419 zapisał właśnie Długosz Hist. Pol. IV 234, podróż Janusza na Węgry w związku z powaśnieniem małżeńskiem Zygmunta luksemburskiego i żony jego, Barbary cylejskiej, o czem mówiliśmy powyżej. [333]) Ibidem, IV. 240. [334]) Ibidem, IV. 245. [335]) Pow. miechowski; Cod. dipl. civit. Crac. I. 359. [336]) Długossii Hist. Pol. IV. 262—263.

W 1421 r. 26 maja na sejmie w Krakowie podpisał on i jego towarzysze konstancjeńscy akt królewski, zmieniający uposażenie ołtarza św. Krzysztofa w katedrze krakowskiej,[337]) 5 kwietnia t. r. zasiadł na rokach krakowskich i dał marszałkowi koronnemu, Zbigniewowi z Brzezia, porękę za Elżbietę, wdowę po Spytku z Melsztyna,[338]) obecnie żonę ks. Jana Ziembickiego, oraz był komisarzem do rozpatrzenia sporu między Janem z Broniszowa,[339]) kasztelanem czchowskim, a Dziersławem Neroda z Zagórzyc.[340]) 8 czerwca 1422 r. towarzyszył Jagielle w Żninie,[341]) a w listopadzie tegoż roku ze zjazdu w Niepołomicach został wydelegowany na Spiż celem załatwienia sporów granicznych z Węgrami. Z powodu nieobecności obu królów zjazd w Lubicy pod Kezmarkiem, rozpoczęty w dniu św. Andrzeja (30/XI) rozszedł się na niczem z tem, że odbędzie się ponownie w śródpoście przyszłego roku już przy asystencji obu monarchów.[342]) Na bezpłodność jego obrad musiała nie pozostać bez wpływu zaszła 4 grudnia śmierć arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja, który już chory ciężko do Lubicy wyjeżdżał. Długosz opisuje w Żywotach biskupów, że towarzysze jego przywieźli ciało Mikołaja z Lubicy do Polski,[343]) wśród nich był niewątpliwie Janusz z Tuliszkowa; spisany 22 grudnia 1422 r. protokół kapitulny podaje, że w obecności Janusza pochowano ciało arcybiskupa przed grobem św. Wojciecha i połamano jego pieczęci.[344])

Ostatnie znane wzmianki o Januszu pochodzą: jedna z 28 października 1423 r.,[345]) pod tą datą stwierdzona jest obecność jego na sejmie walnym w Warcie; druga z stycznia 1425 r.; Zygmunt luksemburski, odmawiając Jagielle przyjazdu na chrzciny syna, powołuje się na racje, które w tej materji konsyljarze Jagiełły Jan z Tuliszkowa i Zawisza Czarny naocznie ocenić mogli.[346]) List pochodzi z Wiednia, musiał więc Janusz przebywać w państwie rakuskiem z końcem 1424 r. Spisy urzędników Fedorowicza, oparte także na materjale rękopiśmiennym, notują go w urzędowaniu jeszcze 11 lutego 1426 r.[347]) w każdym razie zmarł przed 25 lutym 1429 r., gdyż występuje wówczas syn zmarłego kasztelana, Wojciech z Tuliszkowa,[348]) zwany także w 1430 r. z Kościelca alias z Tuliszkowa.[349]) Nie odegrał tak wybitnej roli, jak ojciec, znamy go bowiem jedynie z drobnych spraw procesowych w 1432 r.[350]) Może próbą z jego strony wyjścia na szerszą arenę polityczną, jest zobowiązanie podjęte wspólnie ze Zdzieborem ze Świradzicz[351]) i Mikołajem z Owczar,[352]) jako kollatorami Kościelca,[353]) wobec plebana z Kościelca Jana zwanego Rejem, że gdyby zmarł w drodze ad curiam Romanam, zapłacą z dziesięcin Kościelca wszystkie długi, któreby poczynił ad expediendum ipsius vie Romane.[354]) Data, z której zobowiązanie pochodzi, 24 października 1432 r., nasuwa przypuszczenie, że to iter Romanum może pozostawać w związku z trwającym soborem bazylejskim, a imię plebana nawodzi na pamięć późniejszego kanonika poznańskiego, Jana Reja z Szumska. Wojciech z Tuliszkowa sprzedał 28 stycznia 1436 r. Kościelec Dobrogostowi Świdwie z Szamotuł, podkomorzemu kaliskiemu.[355])

Czy wspomniany dwukrotnie 26 kwietnia i 2 czerwca 1434 r. w aktach oficjała gnieźnieńskiego, Benedykta z Modły,[356]) Jan z Tuliszkowa, jest drugim synem zmarłego kasz-

[337]) Cod. dipl. eccl. Crac. II. 472—475. [338]) Helcel, II. s. 260. [339]) Helcel, II. nr. 1782. [340]) Ibidem nr. 1802; obie wsi tej samej nazwy znajdują się w pow. pińczowskim i ropczyckim, niewiadomo, o które chodzi. [341]) Cod. dipl. Pol. II. 826. [342]) Długossii, Hist. Pol. IV. 308. [343]) Długossii Opera omnia I. 370. [344]) Ulanowski, Acta capitulorum, I. nr. 1585. [345]) Długossii Hist. Pol. IV. 315. [346]) Cod. epist. saec. XV. I. 65. [347]) Arch. Kom. hist. VIII. 1—290. [348]) Helcel, II. nr. 2278. [349]) Ibidem, nr. 2038. [350]) Ibidem, nr. 2432. [351]) Nieodgadnione. [352]) Pow. olkuski lub opoczyński. [353]) Pow. kaliski. [354]) Helcel, II. nr. 2412. [355]) Ibidem, nr. 2674. [356]) Dużo wsi tej nazwy w powiatach Wielkopolski.

telana,[357]) dla braku dokładniejszych określeń powiedzieć nie można. Mogłaby bowiem zajść i taka okoliczność, że sprawa wszczęta za życia kasztelana, przeleżała się w aktach oficjalatu jeszcze lat kilka po jego śmierci i wydobyta na wierzch w nieświadomości o zaszłym w tym czasie jego zgonie, wymienia tutaj jego samego jako żyjącego, tem więcej, że przedmiotem akcji biurokratycznej oficjalatu w jednym wypadku jest pozew, a w drugim remisja do orzeczenia arcybiskupa; ani jedno, ani drugie nie poświadcza zatem dowodnie egzystencji jakiejkolwiek osoby tego imienia.

Wdowę Janusza z Tuliszkowa, A n n ę, wymieniają akta kapitulne 11 lipca 1461 r., była zapewne wówczas bardzo już w sędziwym wieku;[358]) Liber mortuorum klasztoru lądzkiego zapisał jej komemorację na dzień 25 marca,[359]) dopełnienie „soror nostra" wskazuje, że za życia musiała być wpisana w poczet bractwa klasztoru Cystersów.

fol. 64 r°. *Zauiska swarcz von garbo gebit alle iar eynen halbin goldin of das got haus und dor czu czu arlperk noch seynem tode noch seynem tode (sic) drey.*

Tarcza pochylona w lewo z kurtuazji dla godła sąsiada, z tego samego powodu orzeł zwrócony w lewo; pole przedzielone w poprzek: w górnem srebrnem wynurza się orzeł czarny z srebrnym dziobem i takąż przepaską przez skrzydła, z językiem czerwonym; w dolnem czerwonem trzy kamienie złote: 2 i 1; hełm srebrny zamknięty na ciemno, kapuca z labrami w prawej połowie srebrna, w lewej czerwona. W klejnocie orzeł identyczny z figurą tarczy.

Z a w i s z a C z a r n y z G a r b o w a h. S u l i m a, miles suae aetatis temporibus in Christianitate nulli secundus, jak go nazywa Długosz. Oficjalne akta soboru konstancjeńskiego nazywają go Saffitius de Sarbosgi,[360]) kronika i inkunabuł: herr Säwisch von Sawoschgi i herr gawisch faffcius de Sabaischgi.[361]) Wśród custodów conclave 8 listopada 1417 r. nazwany jest nadto powołaniem ojczycowem: Sawwicius Nicolai miles de Polonia.[362]) Był istotnie synem M i k o ł a j a, kasztelana konarsko-sieradzkiego w latach 1388 — 1391, i żony jego D o r o t y, która po śmierci męża ustąpiła w 1400 r. całego majątku dziedzicznego, posagowego i wianowego trzem synom: Z a w i s z y, J a ś k o w i i P i o t r o w i.[363]) Wczesne lata swojej młodości spędził Zawisza w służbie Zygmunta luksemburskiego, wraz z bratem Janem Farurejem, biorąc udział w wyprawie na Bośnię 1408 r.[364]) Dopiero na wieść o gotującej się wyprawie krzyżackiej wrócili obaj koło 1410 r. do Polski, brali udział w bitwie grunwaldzkiej; Zawisza walczył w pierwszym szeregu chorągwi krakowskiej pod Zyndramem z Maszkowic, a brat jego Farurej niemniej walnie przyczynił się do grunwaldzkiego zwycięstwa.[365]) Od tego momentu Zawisza pozostał na stałe na służbie własnej ojczyzny, jakkolwiek interesa jej powoływały go nierzadko zagranicę, zwłaszcza wraz z Januszem z Tuliszkowa wypadały mu częste podróże na dwór luksemburski celem pośredniczenia zgody między Zygmuntem i Jagiełłą, „cum utriusque curiensis et familiaris existeret", więc w 1411 r. pośredniczył w zatargach granicznych między Polską a Węgrami i przeprowadził trwanie układów do św. Marcina [11/XI],[366]) w 1412 r. towarzyszył Jagielle do Budy i wraz z bratem Farurejem brał udział

[357]) C o d. d i p l. M a i. P o l. V. 465. 551. [358]) U l a n o w s k i, Acta capitulorum, II nr. 580. [359]) M o n u m. P o l. h i s t. V. 480. [360]) H a r d t, op. cit. V. 45; M a n s i, Amplissimacollectio, T. 28, s. 649. [361]) Ulrichs v. Richental Chronik ed. B u c k, 202; facsimile, 472; inkunabuł fol. 181v° — 182r° [362]) H a r d t, VI. 1471. [363]) B o n i e c k i, Herbarz, V. 366. [364]) D ł u g o s s i i Hist. Pol. III. 577. [365]) I b i d e m, IV. 12. 38. 101. [366]) D ł u g o s s i i Hist. Pol. IV. 122.

w wielkim turnieju dnia 3 czerwca,[367]) w 1413 r. ponownie pojechał do Zygmunta na Węgry ze skargą na zakon krzyżacki, jak donosi relacja komtura Bałgi z 23 listopada 1413 r.[368]) Z początkiem r. 1414, 4 stycznia prowadzi jako pełnomocnik królewski układy z Janem, arcybiskupem Rygi, co do zjazdu na Kujawach w okresie Wielkiejnocy i uwiesza u tego dokumentu pieczęć z h. Sulima.[369]) Nie jest jednak pewne, aby brał w tym zjeździe udział, rachunki dworu Jagiełły wytyczają mu zgoła inny itinerarz: 4, 5 i 6 marca t. r. wydano dla niego stację w Nowem Mieście-Korczynie, 7 marca w Przemykowie (Przemankowie),[370]) a więc na trakcie wiodącym prosto do Koszyc, to też istotnie zausznik W. Mistrza w Budzie donosi w relacji z 20 maja 1414 r. o pobycie Zawiszy Czarnego, który z Węgier ma pojechać na Morawy i do Czech dla werbunku żołnierza.[371]) Z relacją tą zgadza się wiadomość zanotowana u Długosza, że 1414 r. wysłał król do Budy Łaskarza z Gosławic, prepozyta włocławskiego, mistrza Pawła Włodkowica, doktora dekretów, kustosza krakowskiego, mistrza Piotra Wolframa, licencjata dekretów i Zawiszę Czarnego z Garbowa.[372]) Po powrocie z Budy w ciągu letnich miesięcy 1414 r. posłowie ci otrzymali 9 listopada t. r. nowe kredencje Jagiełły i Witołda na sobór konstancjeński.[373]) List wypowiedni, który nadesłał „Swarcze Sawisch" Zakonowi na 18 lipca, niekoniecznie musiał być wysłany przez Zawiszę z Polski.[374])

Wiemy już, że delegaci polscy stanęli w Konstancji 29 stycznia 1415 r.[375]) Kronikarz soborowy, zanotowawszy przyjazd Zawiszy podał, że zamieszkał „in Conrat Ruhen huś, an sant Pauls gassen, glich vor dem brunnen, mit XXIIII pfärden.[376]) W toku trwania soboru stwierdzona zostaje obecność Zawiszy w dniu 5 maja 1415 r. na zgromadzeniu deputatów czterech nacyj,[377]) niebawem jednak 21 lipca opuszcza Konstancję z Zygmuntem luksemburskim, dążącym do Aragonji.[378]) Z podróży tej zachował nam Długosz barwny opis przewag Zawiszy, który na turnieju w Perpignan pokonał sławnego rycerza aragońskiego.[379]) Według itinerarza Zygmunta pobyt w Perpignan przypadł na czas od 19 września do 2 listopada 1415 r.,[380]) poczem cały orszak Zygmunta podążył do Paryża, gdzie bytność Zawiszy poświadczają nam znowu oficjalne pisma Zygmunta, wydane 6 kwietnia 1416 r. z Paryża, a 28 kwietnia t. r. z Calais, wyliczające Zawiszę wśród pełnomocników, którzy przedłużyli rozejm z Zakonem od 8 września 1416 do 5 lipca 1417 r. imieniem króla polskiego.[381]) Zawisza brał niezawodnie udział w sławnej uczcie paryskiej Mikołaja, arcybiskupa gnieźnieńskiego, wydanej ku czci Zygmunta, na której przyszło do obrazy króla Jagiełły przez pamflet Jana Falckenberga. Prawdopodobnie razem z Janem z Tuliszkowa odbył Zawisza całą drogę do Anglji, przez Niderlandy i Flandrję w orszaku Zygmunta, aby 27 stycznia 1417 r. powrócić do Konstancji. Tutaj wraz z resztą delegacji polskiej 14 maja t. r. przedłuża rozejm z Krzyżakami od 13 lipca 1417 r. do 13 lipca 1418 r.[382]), oddaje w ręce Zygmunta sprawę przeprowadzenia stałej zgody między Polską a Zakonem;[383]) wreszcie przyjmuje nowe pełnomocnictwo Jagiełły, wydane 8 stycznia 1418 r. w Wilnie na złożenie kompromisu z Krzyżakami w ręce papieża Marcina V i króla Zygmunta, dopóki obaj razem w Konstancji bawić będą.[384])

[367]) Ibidem, 141. [368]) Cod. epist. Vitoldi, 273. [369]) Ibidem, 278. [370]) Piekosiński, Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły, 451. 452. 453. 454. 455. [371]) Cod. epist. Vitoldi, 290. [372]) Długossii Hist. Pol. IV. 166. [373]) Ibidem, 178; Cod. epist, saec. XV. II. 64. [374]) Cod. epist. Vitoldi, 292. [375]) Hardt, IV. 39. [376]) Ulrichs v. Richental Chronik, ed. Buck, 44—45. 49. [377]) Hardt, IV. 160. [378]) Ibidem, IV. 482. [379]) Długossii Hist. Pol. IV. 207. [380]) U Długosza pod mylną datą 1417 r. [381]) Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds, I. nr. 1951. 1955; Długossii Hist. Pol. IV. 198—199. [382]) Cod. epist. saec. XV. II. 85. [383]) Ibidem, 86—88 [384]) Ibidem, 102.

Obelżywe pismo Jana z Falckenberga znalazło w Zawiszy odpór niemniej żarliwy, niż u pana kaliskiego i innych dygnitarzy polskich, duchownych i świeckich, zebranych w Konstancji: 22 kwietnia protestują przeciw pismom Jana z Falckenberga, jako heretyckim,[385]) a gdy im kazano milczeć, odwołują się z apelacją od wyroku papieża do przyszłego soboru.[386]) Apelacja ta nazywa Zawiszę starostą kruświckim, co u Hardta przyjmuje kształt „Zavissius Niger de Sturbaso capitaneus Gursiensis".[387]) Kiedy tę godność otrzymał, nie wiemy, z tego zapewne czasu pochodzi niedatowana suplika Jagiełły do Marcina V, w której poleca papieżowi sprawę scholastyka kruświckiego Juranda „ad peticionem Zawissy Nigri"; a w tej samej suplice wymieniony jest sekretarz Zawiszy Piotr, kanonik kruświcki.[388]) Na nobilitacji mieszczanina brzeskiego, Szymona Szczeciny 14 marca 1419 r., występuje jeszcze jako starosta kruświcki,[389]) dopiero w 1422 r. nazywa go Długosz starostą spiskim,[390]) a zapiska sądowa krakowska w 1425 r., starostą Lubowli,[391]) które to oba pojęcia pokrywają się ze sobą w zupełności.

W każdym razie pobyt Zawiszy w Konstancji miał się na ukończeniu: 16 maja odprowadzał Zawisza jeszcze papieża do Szafhuzy, 17 maja żegnała sobór i opuszczała Konstancję delegacja polska.[392]) Gdy jednak król wracających witał w Pobiedziskach, nie było wśród nich Zawiszy, który „Sigismundum Romanorum et Hungariae regem secutus non venerat".[393]) W rok później 14 czerwca 1419 r. spotykamy już Zawiszę w Polsce: na rokach pilzneńskich kupuje Wiewiórkę[394]) od Klemensa może z Zasowa za 600 grzywien;[395]) słudzy jego bądź on sam prawują się na rokach krakowskich 7 lipca i 27 sierpnia 1419 r., 3 lutego 1420 lutego.[396]) Wśród tego koło 6 stycznia 1420 r. przebywa w Wrocławiu na zjeździe z Zygmuntem luksemburskim dla rozstrzygnięcia sporu między Polską a Zakonem; gdy reszta posłów, oburzona wyrokiem Zygmunta wyjeżdża z Wrocławia, pozostali z ich ramienia dla dalszych pertraktacyj Janusz z Tuliszkowa i Zawisza Czarny.[397]) Według relacji Długosza lata 1421 i 1422 upłynęły Zawiszy w Czechach, gdzie miał doprowadzić do skutku małżeństwo Jagiełły z Ofką, wdową po królu Wacławie czeskim. Wmieszany jednak w walki z Żyżką, dostał się do więzienia, w którem rok przesiedział, z czego korzystając Witołd naraił Jagielle swoją młodocianą siostrzenicę Sońkę.[398]) Z opowiadaniem Długosza pozostają w zgodzie relacja W. Mistrza, która w odpowiedzi z 17 czerwca 1421 r. na list z 1 czerwca stwierdza pobyt Zawiszy w tym czasie na dworze Zygmunta, a pośrednio także w liście z 10 stycznia 1422 r.[399]) Z końcem 1422 r. koło 30 listopada wrócił już prawdopodobnie do Polski, gdyż należał wówczas do konsyljarzy królewskich, którzy mieli załatwiać spory graniczne między Polską a Węgrami na zjeździe w Lubicy pod Kezmarkiem — zjazd, jak wiemy, w skutkach bezpłodny, a zakończony śmiercią arcybiskupa Mikołaja.[400])

Pod datą 28 lipca 1423 r. Zawisza kupuje na rokach pilzneńskich wieś Borową[401]) od Klemensa z Zasowa,[402]) lecz w lipcu t. r. mamy ponowną o nim wiadomość, że przebywa na Węgrzech w Zwoleniu, gdzie zaniósł Zygmuntowi rozmaite propozycje w sprawach

---

[385]) Hardt, VI. 1556—1558; Fijałek, Dwaj dominikanie krak., Ks. pam. Balzera I. 333. [386]) Cod. dipl. eccl. Crac. II. 432—433. [387]) Hardt, VI, 1556—1558. [388]) Cod. epist. Vitoldi, 1066. [389]) Pawiński Teki, VII. nr. 923. [390]) Długossii Hist. Pol. IV. 308. [391]) Helcel II. nr. 2010. [392]) Ulrichs v. Richental, Chronik, ed. Buck, 150. [393]) Długossii Hist. Pol. IV 216. [394]) Pow. pilzneński. [395]) Cod. dipl. Minor. Pol. IV. 175. [396]) Helcel, II. nr. 1668. 1672, 1694. [397]) Długossii Hist. Pol. IV. 240. 245. [398]) Ibidem, 281. 283. [399]) Cod. epist. Vitoldi, 519. 542. [400]) Długossii Hist. Pol. IV. 308. [401]) Obie wsi w pow. pilzneńskim. [402]) Cod. dipl. Minor. Pol. IV. 201.

husyckich,[403]) a jednocześnie zapewne spełniał poselstwo Jagiełły z zaprosinami na koronację królowej Sońki.[404]) Może z królem węgierskim jednocześnie powrócił do Krakowa, gdzie odbyła się koronacja 10 marca 1424 r., poczem w domu Czecha imieniem Dives na ulicy św. Jana przyjmował ucztą trzech monarchów: Jagiełłę, Zygmunta luksemburskiego i Eryka duńskiego, legata papieskiego Brandę, oraz panów duchownych i świeckich.[405]) W pierwszej połowie 1424 r. przebywa Zawisza na Węgrzech, pobyt jego tamże poświadcza kredytywa Zygmunta, wydana mu w poselstwie do Jagiełły,[406]) oraz pismo Zygmunta do Witołda z 27 września t. r., w którem, powołując się na listy wręczone Zawiszy, porusza myśl nowego soboru.[407]) Ledwo zawitał do Polski, gdy 24 listopada t. r. otrzymuje w Opatowie wraz ze Zbigniewem Oleśnickim nową kredytywę na zjazd Zygmunta luksemburskiego z elektorami w Wiedniu.[408]) Jest tam jeszcze w styczniu 1425 r., gdy Zygmunt, wymawiając się od przyjazdu na chrzciny syna Jagiełły, powołuje się na świadectwo Zawiszy, który mógł osobiście przyjrzeć się wszystkim przeszkodom, stojącym na drodze jego wyjazdowi.[409])

Część roku 1425 i 1426 zajęły Zawiszy sprawy porządkowania stosunków majątkowych i układy z Kurowskimi: 23 lutego 1425 r. Piotr z Kurowa zastawił gród Rożnów ze wszystkiemi przyległościami Zawiszy Czarnemu za 800 szer. grosz. pol. z zastrzeżeniem, że będzie je mógł wykupić za zwrotem sumy zastawnej lub też odstąpi je wieczyście za dopłatą 200 szer. gr.[410]) Tego samego roku 27 grudnia Zawisza oświadczył przez prokuratora gotowość dopłaty,[411]) wkrótce zaś potem 12 marca 1426 r. przyszło do sprzedaży całego klucza rożnowskiego za 1000 szer. grosz. pol. (t. j. 800 długu i 200 dopłaty);[412]) aktem sprzedaży i dodatkowym z 18 marca, oblatowanym w grodzie 19 marca t. r.,[413]) Zawisza nabył połowę grodu Rożnowa i wsi do niego należące: Jelnę, Radajowice, Zagołoszczę i część Przydonicy, oraz Gurowę, Posadowę, Glinnik, Bartkowę i Załęże;[414]) łącznie z prawem wykupna drugiej połowy grodu Rożnowa, którą mu zastawił Rafał z Kąśny. W związku z kupnem od Kurowskiego dawnej dziedziny Rożnów, potomkowie Zawiszy zarzucają dawne powołanie z Garbowa, mieniąc się częściej z Rożnowa.

Na rok 1426 przypada nowa legacja Zawiszy na dwór króla Zygmunta; stwierdza ją niewątpliwie pismo Zygmunta, wysłane do Jagiełły w połowie lipca 1426 r. z uwiadomieniem, że wyśle solenne poselstwo celem wytknięcia granic pomiędzy Nową Marchją a Polską, prosi zaś jednocześnie o wysłanie wojsk posiłkowych na Wołoszczyznę, jakoże spełnił pewne życzenia króla „in testem nob. Zavissium de Garbow adducimus, qui singulis nostris responsionibus interfuit".[415])

Nie licząc pobytu Zawiszy na Węgrzech we wczesnej młodości, lat jego współpracy z Zygmuntem na soborze konstancjeńskim 1415—1418 r. i ostatniej przedzgonnej podróży, byłoby tych legacyj jego do Zygmunta luksemburskiego źródłami poświadczonych 11:—1411. 1412. 1413. 1414. 1420. 1421. 1422 1423. 1424. 1425. 1426; każdego roku wymienionego część znaczną spędza na Węgrzech, w Czechach, Wiedniu lub Niemczech, gościem nieledwie bywając w Polsce. W toku jednego z tych dorywczych przejazdów do

[403]) Cod. epist. Vitoldi, 599—600; Regesta Imperii XI, Die Urkunden Kaiser Sigmunds, I. nr. 5563. [404]) Długossii Hist. Pol. IV. 317. [405]) Długossii Hist. Pol. IV. 320; za Długoszem Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds, I. nr. 5824 b. [406]) Ibidem, nr. 5972; Cod. epist. Vitoldi, 644. [407]) Regesta Imperii XI nr. 5992. [408]) Cod. epist. saec. XV. II. 179. [409]) Ibidem, I. 65. [410]) Helcel, II nr. 2010. [411]) Ibidem, nr. 2053. [412]) Ibidem, nr. 2087. [413]) Cod. dipl. Minor. Pol. IV. 226; Helcel, II. nr. 2054. 2055. por. Balzer, Skarbiec i Archiwum koronne, 522—523. [414]) Wsi w pow. nowosądeckim. [415]) Cod. epist. Vitoldi. 735.

Polski 2 października 1426 r. załatwił Zawisza z bratem Janem Farurejem dział rodzinny dóbr dziedzicznych i wysłużonych, ruchomych i nieruchomych, oraz ustąpił mu ze wszystkich dóbr pozostałych po bratanku ich Stefanie, synu prawdopodobnie zmarłego wcześniej najmłodszego brata Piotra Kruczka.[416]) Siedział wyjątkowo w tym czasie w nabytym Rożnowie, stamtąd bowiem kieruje 27 listopada t. r. list do Witolda z prośbą o popieranie Ciołka na biskupstwo poznańskie, mimo iż wybór kapituły poznańskiej wypadł na niekorzyść Ciołka,[417]) który według Bonieckiego miał być ciotecznym bratem Zawiszy.

3 lutego 1427 r. regulował jeszcze Zawisza rachunki konstancjeńskie z braćmi Jana Białego[418]) na rokach krakowskich, wkrótce jednak z wiosną 1428 r. poległ przy oblężeniu twierdzy Gołąbca nad brodem Dunaju w szeregach Zygmunta luksemburskiego. Śmierć jego opiewał trenem żałobnym kanonik krakowski, Adam Świnka, pisarz królewski,[419]) niemniej nad zgonem wiernego rycerza ubolewał Zygmunt luksemburski, donosi o śmierci jego 29 czerwca t. r. Witołdowi i wstawia się u niego za jego żoną i dziećmi,[420]) skąd wieść żałobna pobiegła 22 sierpnia ku Zakonowi.[421]) W pół roku później składał jeszcze Zygmunt dowody pamięci o Zawiszy, gdy 6 lutego 1429 r. zapewniał wdowie po Zawiszy i jego sierotom po 300 zł. węg., brata zaś Jana Farureja przyjmował w poczet swoich powinnych z płacą roczną 500 zł. węg.[422])

Według Długosza żoną Zawiszy była B a r b a r a, bratanica Piotra Wysza z Radolina, synowie jej w chwili śmierci ojca, jeżeli nie byli już małoletni, to musieli przekroczyć niedawno granicę lat dojrzałych i pozostawać w niedziale, gdyż w czas niemały po zgonie Zawiszy występują na rokach w 1433 i 1437 r. wraz z matką. Sprawy procesowe Garbowskich łączą się najściślej z majątkową schedą Zawiszy i tranzakcjami majątkowemi, które przeprowadził za życia z bratem Farurejem, co do działu własnego i co do działu po bracie Piotrze, oraz po przedwcześnie zmarłym bratanku Stefanie, może synu Piotra. Jak wspomnieliśmy powyżej, Zawisza kupił w 1426 r. u Piotra Kurowskiego klucz rożnowski, złożony z połowy grodu Rożnowa i wsi: Jelny, Radajowic, Załogoszczy, części Przydonicy, oraz dziedziny Gurowę, Posadowę, Glinnik, Bartkowę i Załęże, nabył także prawo wykupu drugiej połowy grodu Rożnowa, zastawionego przez Rafała z Kąśny. Klucz rożnowski z Rożnowem, Jelną, Radajowicami, Załogoszczą i Przydonicą nie był imieniem dziedzicznem Kurowskich, lecz nabytem u Rożnów ze schedy Klemensowej.[423]) Obecnie po śmierci męża Barbara Zawiszyna zaokrągla klucz rożnowski przez wykupno od Rafała z Kąśny alias z Rożnowa dnia 4 października 1428 r., reszty części Przydonicy, dwóch łanów w Tabaszowej, 2½ łanu w Rostoce, oraz całej części jego dziedzicznej w Brzezinach[424]) za 300 grzyw. Ponieważ te dziedziny były już wówczas obciążone prawami innych osób, przeto Rafał Rożen zobowiązał się 22 sierpnia 1429 r. zwolnić je od tych obciążeń.[425]) Co do części klucza rożnowskiego, nabytego wcześniej przez Zawiszę od Kurowskich, Piotr z Kurowa zapisał się 20 marca 1431 r., że złoży list zrzeczenia się posagu i wiana zapisanego na Rożnowie i wsiach przyległych ze strony żony swej Bernarty w ręce Barbary, wdowy po Zawiszy.[426])

---

[416]) Helcel, II. nr. 2065. [417]) Cod. epist. Vitoldi, 738. [418]) Por. wyżej str. 62. [419]) Długossii Hist. Pol. IV. 355—357. [420]) Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds I. nr. 7101; Cod. epist. Vitoldi, 796. [421]) Ibidem, 800. [422]) Regesta Imperii, XI. nr. 7166. 7167. [423]) Por. Balzer, Skarbiec i archiwum koronne, 523—531. [424]) Helcel, II. nr. 2196. [425]) Cod. dipl. Minor. Pol. IV. 251. [426]) Helcel II nr. 2338.

Oprócz klucza rożnowskiego pozostawił był Zawisza rodzinie swojej Borową i Zasów w woj. sandomierskiem kupione prawdopodobnie od Klemensa z Zasowa, nabyte w niewiadomym czasie Stare Sioło i wsi w województwie ruskiem, na których miała oprawiony posag Elżbieta, córka brata młodszego ś. p. Piotra Kruczka. Wynika to z aktu, sporządzonego w dni kilka po zapisie Kurowskiego 28 marca t. r., którym Elżbieta, otrzymawszy od braci stryjecznych Marcina, Jana, Stanisława i Zawiszy, synów Zawiszy Czarnego, 300 grzyw., wyrzeka się wszelkich praw do dóbr kupionych i wysłużonych przez Zawiszę. Należne jej drugie 300 grzyw. od Barbary Zawiszyny miały być jej wypłacone przy zamążpójściu.[427]) Upewniwszy się co do swego wiana w ten sposób z rodziną jednego stryja, z drugim Janem Farurejem, zawarła Elżbieta ugodę 11 kwietnia t. r., że zrobi wyrzeczenie z dóbr ojczystych i macierzystych, gdy król zjedzie do Biecza, Farurej zaś przyrzekł Elżbiecie i mężowi jej Jakóbowi z Taszowa 200 grzyw., na co jej dali poręką za Farureja Jan Gamrat z Klimuntowa i Jakób z Lissowa, pod zabezpieczeniem na wwiązanie w 10 łanów w Garbowie, jeżeli spłata nie nastąpi do godów.[428])

Z racji przelania praw Elżbiety do dóbr ojczystych i macierzystych na Farureja popadli z nim w proces Zawiszyna i jej synowie; 21 grudnia 1433 r. pozywa ich król na skargę Farureja, że nie dopuścili do podziału dóbr dziedzicznych: Zasowa, Wiewiórki, Borowa, połowy Nagoszyna[429]) i Jaźwina,[430]) które to dobra puściła powodowi wieczyście bratanica, gdy ją wyposażał.[431]) Jak widzieliśmy powyżej, Zawisza nabył Wiewiórkę i Borowę bez wzmianki o jakichkolwiek prawach Farureja, w niewiadomym czasie pozyskał Zasów, część Nagoszyna i Jaźwin; jako dobra zakupne żadną miarą nie zasługują na miano dziedzicznych. Szczupłość zapisek nie pozwala nam na stwierdzenie z całą stanowczością, na czem fundowały się prawa Farureja: czy istotnie Zawisza nabył wyżej wymienione wsi z części przypadających niegdyś na brata Piotra Kruczka, a po jego śmierci do podziału między obu żyjących braci, więc siebie i Farureja, po koniecznem wyposażeniu pozostałej córki Kruczka, czy też proces Farureja miał na celu wyzyskać słabsze położenie wdowy i synów jej, jeżeli nie małoletnich, to w każdym razie będących w młodocianym jeszcze wieku. Na roku krakowskim z 2 października 1437 r. przychodzi do uspokojenia wszelkich sporów między Janem Farurejem z Garbowa, wówczas stolnikiem krakowskim, a Zawiszyną i synami jej na terminach w Sandomierzu, Krakowie, na Rusi i Węgrzech;[432]) spór więc objął całą dziedzinę dóbr Zawiszy, zakupnych i wysłużonych, nietylko dziedzicznych; jaki był prawny wynik tego uspokojenia, niewiadomo. Męskie potomstwo Zawiszy zmarło bezpotomnie,[433]) wymienieni koło 1470 r. w Liber beneficiorum Garbowscy alias Nowowiejscy lub także Farureje, Zawisza, Piotr i Stefan, jako właściciele wsi Dołów, Nowej Wsi, Garbowa i Winiar,[434]) są synami Jana Farureja. Ten ostatni zanotowany 27 stycznia 1435 r. jako asesor na rokach krakowskich,[435]) ostatnio 13 sierpnia 1440 r. w Budzie, gdzie mu król Władysław zapisał 400 grzyw. na wsi Osobnica w powiecie bieckim;[436]) poza urząd stolnika krakowskiego, zdaje się, nie postąpił.

Z osobą Zawiszy Czarnego łączy się w dość ciekawy sposób postać Szymona Szczeciny, mieszczanina brzeskiego, dlatego wspominamy o niej w związku z biografją Zawiszy. Na rokach brzeskich z 14 marca 1419 r. sprezentowany zostaje list królewski dla

---

427) Ibidem, nr. 2340. 428) Helcel, II. nra 2342. 2343. 429) Pow. ropczycki. 430) Jaźwin, przys. Grębowa, pow. tarnobrzeski. 431) Arch. Kom. prawn. VIII. 173. 432) Helcel, II. nr. 2718a. 433) Boniecki, Herbarz, V. 366. 434) Długossii Liber beneficiorum, I. 194; II. 347—348; III. 317. 435) Helcel, II. nr. 2613. 436) Cod. dipl. Minor. Pol. IV. 367.

Szymona Szczeciny, którym król zezwala mu „armis et iure nobilium propter ipsius multiplicia meritorum insignia, quibus in preliis nostris gratum se nobis reddidit et acceptum, concessimus utifrui et gaudere."[437]) Akt ten jest niewątpliwie nobilitacją Szczeciny; pomijając już ten szczegół, że nazwisko samo jest dość pospolite wśród mieszczan nietylko brzeskich, ale i krakowskich, co do samego Szymona możemy stwierdzić szeregiem zapisek wcześniejszych, że był mieszczaninem brzeskim. I tak, nazwany jest 4 stycznia 1418 r. civis de Bresth, na rokach późniejszych z 1419 r. 24 stycznia, 14 i 21 lutego bądź on sam bądź jego żona Małgorzata występują bez praedicatum honorificum „nobilis",[438]) w które już zaopatrywano w tym czasie imiona szlacheckie. Niewątpliwe poparcie wniosku, że list ten królewski jest nobilitacją, znajdujemy na roku późniejszym z 28 marca 1419 r., na którym przeciwnik jego Mikel po wysłuchaniu listu królewskiego trwa przy naganie swojej, ponieważ: „Non es ita bonus ex quatuor clipeis sicut ego",[439]) wyrażając temi słowy brak szlacheckich przodków do czwartego pokolenia włącznie. Na końcu listu królewskiego dodana uwaga: „ad relationem dni Zauischy de Garbowo capitanei Cruschwiciensis"[440]) wskazuje na to, że nobilitowanego polecił królowi Zawisza Czarny; był to może jeden z jego powinnych, który mu towarzyszył w wyprawie grunwaldzkiej, może i w podróży do Konstancji, a któremu po powrocie wywdzięczył się wyjednaniem u króla szlachectwa. Jak wynika z późniejszych zapisek brzeskich, Szczecina czas krótki używał przynależności do pańskiego stanu, 28 marca 1419 r. został przełożony termin jemu i jego żonie na świadectwo wikarego Pawła, że ich zaopatrzył sakramentami.[441]) Jest to zarazem ostatnia wzmianka o Szymonie Szczecinie, prawdopodobnie zmarł w tym czasie, przeżyła go natomiast żona Małgorzata, wymieniona na rokach z 7 marca 1419 r. z 8 stycznia 1420 r. i 15 grudnia 1422 r.;[442]) pisarz tytułuje ją teraz „domina Margaretha Szczecynina", choć dodaje nieraz do tego jej przynależność stanową „civissa de Bresth". Prawdopodobnie rodzina Szczeciny znalazła się na tej granicy między warstwą nieszlachecką a stanem rycerskim, z której w czasach późniejszych wykształcił się skartabelat.

fol. 64 r⁰... *gebit alle iar eynen halbin goldin czu dem Gothaus* (*czu arlperk*) *nach seynem tode eyn schok grossen.*

W czerwonem polu baran srebrny ze złotymi rogami i czerwonym językiem; hełm srebrny ze spuszczoną przyłbicą, nakryty czerwoną kapucą. W klejnocie baran identyczny z figurą tarczy.

Rycerz nieznany h. Junosza, późniejsza ręka dopisała błędnie „von Pylach". Pierwsza linja tekstu, zawierająca imię rycerza do połowy ścięta, przytem reszta liter zatarta.

Wybitniejsi przedstawiciele Junoszyców z tego czasu, jak zanotowani w latach 1411—1417 Jakusz, kasztelan brzeziński, Paweł, wojski łęczycki, Jaśko, podstoli łęczycki, Ziemko z Piasków, nie wskazują osobami swemi w jakikolwiek sposób, aby brali udział w soborze konstancjeńskim i mogli znaleźć się na Arlbergu.[443])

fol. 64 v⁰... *von* (*k*)*lionowo gebit alle iar eynen halbin goldin of das goczhaus czu arlperk, nach seynem tode eynen ganczin.*

---

[437]) Pawiński, Teki VII. nr. 923. [438]) Ibidem, nra 23. 794. 873. 874. [439]) Ibidem, nr. 940. [440]) Pawiński, Teki, VII nr. 923. [441]) Ibidem nra 946. 951. [442]) Ibidem, nra 884. 1389. 2535. [443]) Semkowicz Wł., Wywody szlachectwa w XIV—XVII w., Rocz. Tow. herald. III. 4. 5. 11.

Tarcza wraz z klejnotem pochylona w lewo z kurtuazji dla godła sąsiada. Pole przedzielone w słup: prawa pobocznica czerwona, lewa srebrna, w prawej róg turzy, w lewej jeleni o pięciu rosochach w barwach jedna w drugiej, hełm złoty ze spuszczoną przyłbicą, kapuca srebrno-czerwona. W klejnocie oba rogi identyczne w kształcie i barwie z figurą tarczy.

N. z Klonowa h. Rogala. W Klonowie w parafji Byczyna na Kujawach siedzieli zdawna Rogalici, Długosz wymienia rycerza Piotra z końcem XIV w., którego syn Bogufał, proboszcz kielecki, wzniósł kościół nowy murowany w Świętamarzy w dekanacie kieleckim. Zaczął budowę 24 lipca 1367 r., lecz jej z powodu śmierci nie wykończył.[444]) Białkowski jednak wykazuje Bogufała jako żyjącego jeszcze w 1400 r., wymienia także innych Rogalitów z Klonowa na początku XV w.[445])

(d. c. n.) *H. Polaczkówna.*

[444]) Długossii Liber beneficiorum, I. 437; II. 462. [445]) Białkowski L., Ród Czamborów-Rogalów, Rocz. Tow. heral. VI. 90.

Pierwiastek turański u szlachty ukraińskiej.

Ukraina, jak wiadomo, od lat tysiąca była zamieszkała przez różne ludy pochodzenia turańskiego. Pieczyngowie, Połowcowie, Nogajowie, Torcy v. Torkowie, Czarni Kłobukowie i t. d. — oto główniejsze z tych plemion koczowniczych, zalegających zwartą masą obszary Podola, Kijowszczyzny, Bracławszczyzny, Owruczczyzny i częściowo Wołynia. To nawarstwienie w związku z miejscową ludnością słowiańską wytworzyło mieszaninę ras, do dziś dnia zachowujących pewne cechy odrębnej swoistości. Do cech tych należą: kolor włosów, przeważnie czarny, często duża objętość czaszki, wystające w wielu wypadkach części policzkowe, wąsy cienkie, również w dużej ilości u przedstawicieli obojej płci wybitne znamiona mongolizmu,—wreszcie brzmienie nazwisk. Aleksander Jabłonowski[1]) przytacza z XVI wieku na całym obszarze Ukrainy przeszło setkę nazwisk mieszczańskich o brzmieniu turańskiem lub tatarskiem; o nazwiskach chłopskich tylko wzmiankuje, przyczem wyraża pogląd, że wśród nich znalazłoby się śladów turańskich znacznie więcej.

Od roku 1400-go do 1550-go, a więc w ciągu zgórą półtorawiekowego zwierzchnictwa Litwy, w azjatyckich pierwiastkach tej masy żywiołu turańskiego nastąpiły znaczne przeobrażenia. Koczownicy, osiedli na stałe, przyjęli chrzest i przybrali postać mieszczan i bojarów, jak rdzenne żywioły słowiańsko-ruskie. Po Unji Lubelskiej bojarowie stali się szlachtą osiadłą, której jedynie brzmienie nazwisk wskazuje na przynależność do owych koczowników turańsko-tatarskich. Oto główniejsze z tych nazwisk:

Kniaziowie.

Chałepscy (herb: ryc. I)[2]) z Chałepli w Kijowszczyźnie.

Ali-Bej-Sołtan, brat Mengli-Gireja, uciekł z Krymu około roku 1480-go i otrzymał od króla Kazimierza Jagiellończyka w nadanie wielkie dobra Chałeple. Jego syn *Achmet Alibejew Sołtan*[3]), tłómacz tatarski, występuje w latach 1508 do 1530 jako dziedzic Cha-

[1]) Źródła dziejowe T. XXII str. 107 — 108. [2]) Wittyg i Dziadulewicz w art. — Albijewicz. [3]) Arch. J. Z. Ros. I d. str. 48 i 71.

łepli. W 1560 roku trzyma Chałeple *Iwan Sołtanowicz Chałepski*[4]), wreszcie, w roku 1591 *Fedor Sołtanowicz Chalepski*. Rodzina Chałepskich wygasła koło roku 1620[5]).

Hlińscy-Putywlscy-Borowscy (h. ryc. II)[6]).

Mansur Kijat, syn chana tatarskiego Mamaja, założył około roku 1390 Hlińsk pod Romnami (gub. połtawska). Syn jego *Leksa* przyjął chrzest w roku 1390 w Kijowie i przybrał nazwisko Hliński[7]). Synem jego był *Iwan*, a wnukami *Borys*, *Fedor* i *Siemion*. Otóż drugi syn Fedora Hlińskiego—*Bohdan* od miasta Putywla, którego był namiestnikiem, przybrał w roku 1494 nazwisko Putywlski[8]). Synem jego był *Włodzimierz*, a wnukiem—*Bohdan*, który od wsi Borowej nosił również nazwisko Borowski. Bohdan zmarł bezpotomnie w roku 1575[9]).

Rożynowscy-Połowcowie ze Skwira (h. ryc. III)[10]). Tuhorkan, teść księcia Świętopełka, zginął w roku 1098 pod Perejasławiem. Jakiś jego potomek (zapewne wnuk), również *Tuhorkan*, otrzymał w nadanie Skwir, którym władali syn tegoż *Karyman*, wnuk *Roman* i prawnuk *Iwanty*. Tego ostatniego syn *Juryj* był ojcem *Michała*, a dziadkiem *Jacka*, od majątku Rożny biorącego nazwisko Rożynowski. Dzieci Jacka pomarły wkrótce po ojcu (około 1530 roku)[11]). Wolf w swej pracy „Kniaziowie litewsko-ruscy" wyraża się o tej rodzinie sceptycznie i zalicza ją (str. 676—8) do pseudo-kniaziów; jednak wydane w Wołożynie w roku 1564 świadectwo udowadnia, że ród kniaziów Połowców-Rożynowskich istniał[12]).

Szymkowicze-Petyhorscy h. Leliwa[13]), rodzina pochodzenia tatarskiego. Kniaż *Onyszko*[14]) w roku 1564 wysiedlił się z Rosji do Polski i otrzymał od króla Zygmunta Augusta w nadanie majątek Junew w Kijowszczyźnie. Synem jego był *Szymko*, a wnukiem *Temruk*, rotmistrz królewski w latach 1571—1614[15]). Potomstwo Temruka istnieje do dziś dnia, wylegitymowane w gub. kowieńskiej i kijowskiej z nazwiskiem Szymkiewicz i bez tytułu, z herbem Leliwa[16]).

Rody bojarsko-szlacheckie.

Aksakowie vel Akszakowie (h. ryc. IV)[17]), ród pochodzenia tatarskiego (Akszak po tatarsku =kulawy); otrzymali od wielkiego księcia Witolda w roku 1400 w nadanie część Noryńska w pow. owruckim. Przyjęli chrzest w połowie XVI wieku. *Hadżbej* z dziećmi w roku 1440[18]) i *Jan*—sędzia ziemski kijowski w roku 1580[19]).

Bahłajowie h. Sulima[20]), rodzina pochodzenia turańskiego. *Hinko*, dziedzic Dżuryniec, w Bracławskiem 1480[21]).

Bajbuzowie h. Wąż odmienny[22]), przydomku Hrybunowicz i Kutecki, rodzina pochodzenia tatarskiego (Baj-buza, po tatarsku = obfity w napój z prosa). *Hrybun*, dziedzic Hlińszczyzny w Kijowskiem[23]).

Bałabanowie, rodzina pochodzenia tureckiego (Bałaban po turecku = wielki)[24]). *Hryńko*, dziedzic Wziekrowa w Bracławskiem 1450 r.

Bałakierowie h. Kościesza[25]), rodzina pochodzenia turańskiego. (Balakać z turańskiego = gawędzić). *Josif*, dziedzic Buwkowa, w Kijowskiem 1530[26]).

---

[4]) Źródła dziejowe T. XXI str. 22. [5]) Źr. dziej. T. XXII—678. [6]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [7]) Wolff—„Kn. lit.-rus." str. 78. [8]) Ibidem str. 87. [9]) Ibidem. [10]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [11]) Wolff str. 676. [12]) Archiw. J. Z. R. część VII 5 I 63—64. [13]) Wittyg i Dziadulewicz. [14]) Karpow. — Sb. Rus. Hist. Tow. T. LXXIII — 156 nazywa go Oleszko. Źr. dziej. t. XXI—195. [15]) Wolff—365. [16]) Akta zgrom. szlacheckich. [17]) Kojałowicz MS. [18]) Met. lit. ks. Zap. III 44. [19]) Źr. dziej. XXII—595. [20]) Herbarz małor. [21]) Lubawski 265. [22]) Boniecki Herbarz. [23]) Źr. dziej. XXII. 597. [24]) Arch. J. Z. Ros. T. II. [25]) Herbarz małor. [26]) Arch. kijow. cz. 7 T. II 136.

Bałykowie, ród pochodzenia tatarskiego. (Bałyk po tatarsku=ryba). *Jacek*, wójt kijowski 1598[27]).

Baranowie, ród tatarski. (Barghan po turecku=przybywający). *Hrehor* w roku 1569[28]), właściciel uroczyszcza Hłumowskiego, w Kijowskiem. Syn jego *Melech*[29]).

Berendejowie (h. ryc. V)[30]), rodzina pochodzenia turańskiego. (Berindi po turecku= on oddał się). *Daszko*, dziedzic Woniaczyna, roku 1508[31]).

Bokijowie (h. ryc. VI)[32]), przydomku Machnowski, rodzina pochodzenia tatarskiego (Bokiej po tatarsku=kowal). *Jesif*, właściciel w roku 1545 Machnowiec w Bracławskiem[33]). W roku 1671 *Stefan* nosił nazwisko *Bokijowski*[34]).

Bołsunowie(-icze i -owscy) h. Kościesza[35]), rodzina pochodzenia tatarskiego. (Bołsun po tatarsku=niech będzie). Przybysze do Owruczczyzny za w. księcia Witolda. *Antoni*, roku 1480[36]).

Bundurowie, ród pochodzenia turańskiego. Osiedli za księcia Włodzimierza Olgierdowicza w Kijowszczyźnie, gdzie otrzymali w nadanie majątek, zwany później Bunduramі. *Iwan* w roku 1567[37]) właściciel Bundur.

Butowiczowie (Buty) h. Ogończyk[38]), ród pochodzenia tatarskiego (but po tatarsku= biodro). Już około 1540 roku mieli Brusiłów w Kijowskiem, skąd brali przydomek Brusiłowskich. *Hrehory* z Brusiłowa 1565[39]).

Chałaimowie h. Kościesza[40]), ród pochodzenia tatarskiego (halim po arabsku=łagodny). Od ks. Włodzimierza Olgierdowicza uzyskali w nadanie wieś Żerdele w Bracławskiem, zwaną później Chałaimgródek[41]). *Bohdan* w roku 1600, dziedzic Chanbekowa[42]).

Chomiakowie (h. ryc. VII)[43]), ród turański w powiecie łuckim. *Iwan*, dziedzic Smordwi, w roku 1528, skąd brał przydomek Smordowski[44]).

Czeczelowie h. Jelita, przydomku Kozuba[45]), rodzina pochodzenia turańskiego. W roku 1580 *Hrehory* Czeczel złożył oblatę, jakoby przywilej, dany przodkowi jego „Anreju Sudymontu" przez w. księcia Witolda, zgorzał przy pożarze zamku winnickiego[46]). Z tej oblaty dowiadujemy się, że do Czeczelów należały: Kałaur, Kuszczyńce i Czeczelówka w pow. bracławskim. Naturalnie, wywodzenie się od Sudymonta należy uznać za fikcję.

Czemerysowie-Kazańcy, ród pochodzenia tatarskiego. (Czeremis—nazwa narodu gub. kazańskiej), dziedziczyli na wsi Czemerysach Wołoskich pod Barem, nadanych im przez królowę Bonę w roku 1547[47]). Rodzina wygasła w połowie XVII wieku.

Czerkasowie I. h. Leliwa[48]), przydomku Dmitrowski i Jerszewski, rodzina pochodzenia tatarskiego z Kaukazu. (Czerkas po turecku=dowódca wojska). *Iwan* w roku 1567, pisarz grodzki kijowski, właściciel połowy Dmitrowicz, *Ilja*, właściciel drugiej połowy[49]).

Czerkasowie II, ród pochodzenia tatarskiego. *Jakim*—właściciel w roku 1600 Romanowiec, Demkowiec i Jakubowiec w Bracławskiem[50]).

Czuwasze h. Czuwasz (w polu czerwonem trójząb srebrny do góry. Nad tarczą w koronie pół męża z brodą, w sukni czerwonej, czapce biało-czerwonej, trzymającego

---

[27]) Źr. dziej. T. XXI 20. [28]) Źr. dziej. T. XX — 102. [29]) Źr. dziej. XXI 22. [30]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [31]) Lubawski 552. [32]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [33]) Źr. dziej. XXII 629. [34]) Boniecki, Herbarz. [35]) Wittyg i Dziadulewicz. [36]) Arch. J. Z. Ros. T. IV 1. [37]) Źr. dziej. XX 118. [38]) Jerlicz. [39]) Źr. dziej. XXI 47 i XXII 595. [40]) Boniecki, Herbarz. [41]) Źr. dziej. XXII 618. [42]) Źr. dziej. XXI 531. [43]) Piekosiński, O dynast. poch. 262. [44]) Boniecki, Herbarz. [45]) Boniecki Herbarz. [46]) Kij. centr. Archiw. ks. 4627 str. 27—48. [47]) Górski, Pow. mohylowski 87. [48]) Herb. maloros. [49]) Źr. dziej. XXI 68. [50]) Źr. dziej. XXI 447.

w prawej ręce mitrę, a w lewej trójząb[51]),) przydomku Czeremszanin, rodzina pochodzenia tatarskiego. (Czuwasz—nazwa narodu w kazańskiej gub.). *Bonak* w roku 1582, właściciel dóbr pod Kaniowem w Kijowszczyznie[52]).

Fursowicze (*Fursowie*), ród tatarski (furs po tatarsku =koń). *Iwaszko* w 1510 r., dziedzic Strymiatycz pod Kaniowem w Kijowszczyźnie[53]).

Jelcowie (h. ryc. VIII)[54]), ród pochodzenia turańskiego (jelec po turańsku=ostrze). *Iwan*, dziedzic Łutczyna i Kozarowic w Kijowszczyźnie[55]).

Kajdasze (h. ryc. IX)[56]), rodzina pochodzenia turańskiego. (Kajdasz po turecku = sędzia). *Stefan*, dziedzic części Kopysterzyna[57]) w Bracławskiem.

Karkazon, ród pochodzenia tatarskiego. (Kurghaz po tatarsku =bardzo chudy). *Stefan* w roku 1570 właściciel Demidowiec w Bracławskiem[58]).

Kierdanowscy h. Prus I[59]), ród pochodzenia tatarskiego. (Kierdi po turecku =on napiął). *Bohusz* otrzymał od w. księcia Świdrygiełły w r. 1434 w nadanie wieś Kierdany w Kijowskiem[60]).

Kleszczowscy (h. ryc. X)[61]), ród pochodzenia turańskiego. *Herman* w roku 1400 otrzymał od w. księcia Witolda w nadanie Kleszczewo w Bracławskiem[62]).

Kociubowie-Jakuszyńscy, ród pochodzenia turańskiego. (Kocz po turecku =baran). *Borys*, ziemianin winnicki w 1545 r.[63]).

Kordysze (h. ryc. XI)[64]), rodzina pochodzenia tatarskiego. *Skobejko* Kordysz otrzymał w roku 1540 grunt Hliniański, od którego brali nazwę Hlinieckich. Dziedziczyli nadto na Kordyszówce w Bracławskiem[65]).

Korkoszkowie, rodzina pochodzenia tatarskiego. (Korkusyz po tatarsku =śmiały). *Afhan* miał w 1550 roku majątek Peszczanicę w Owruczczynie[66]). Synem jego był *Afanas*, który w roku 1613 procesował się ze starostą owruckim Michałem Wiśniowieckim[67]).

Korotkowie-Tryizdebscy (h. ryc. XII)[68]), rodzina pochodzenia turańskiego. *Fedor* w roku 1545 miał dobra Tryizby w Bracławskiem[69]). Wygaśli w początkach XVII wieku.

Kotłubajowie-Iljaszowscy, ród pochodzenia tatarskiego (h. ryc. XIII)[70]). (Kutlu-bej po tatarsku =bogaty szlachcic). *Dawid* w roku 1560 właściciel Iljaszowa w pow. żytomirskim[71]). Przenieśli się około 1600 roku po sprzedaży Iljaszowa na Litwę[72]).

Kozakowie, ród pochodzenia turańskiego. (Kozak po turecku =awanturnik). *Bazan* w roku 1500 ziemianin bracławski[73]). Jego synowie *Stepan* i *Fiodor* otrzymali w nadanie Romanówkę w roku 1542, a *Dymitr* — Sokołówkę w Żwinogrodczyźnie, skąd zwano ich Zwinogrodcami[74]). Wygaśli około roku 1603.

Kozarowie (h. ryc. XIV)[75]), rodzina pochodzenia turańskiego. (Kozar =chazar =nazwa narodku nad Morzem Czarnem). *Kostia* w roku 1529, ziemianin bracławski[76]). Syn jego *Kondrat* miał Oblin, od którego nazywał się Oblińskim[77]). Syn Kondrata *Jerzy* zmarł bezpotomnie[78]) koło roku 1605.

---

[51]) Księga herb. Ostrowskiego. [52]) Źr. dziej. XXII 107. [53]) Źr. dziej. XXII 615. [54]) Boniecki—Herbarz. [55]) Źr. dziej. XXII 593. [56]) Autograf Michała w Muz. Rumiancowskim w Moskwie. [57]) Źr. dziej. XXII 629. [58]) Źr. dziej. XXI 133. [59]) Ks. poborowa 45 — 23[illegible]. [60]) Źr. dziej. XXII 620. [61]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [62]) Boniecki — Herbarz. [63]) Rewizja zamku Winnickiego. [64]) Boniecki—Herbarz. [65]) Źr. dziej. XXII 626. [66]) Rewizja zamku Owruckiego. [67]) Źr. dziej. XXI 178. [68]) Herbarz małor. [69]) Boniecki — Herbarz. [70]) Arch. Dubrowlańskie XXVI 26 N. 15. [71]) Źr. dziej. XXII 617. [72]) Boniecki — Herbarz. [73]) Źr. dziej. XX 144. [74]) Źr. dziej. XXII 608. [75]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [76]) Źr. dziej. XX 144. [77]) Źr. dziej. XXII 607. [78]) Boniecki — Herbarz.

Kryniccy przydomku *Kobyzewicz i Chodyka*, h. Korab i Gryf[79]). Rodzina pochodzenia tatarskiego. *Sachno* Kobyzewicz, bojar mozyrski w 1528 r.[80]). *Wasyl* Kobyzewicz-Chodyka nabył Krynicze w Kijowszczyźnie, skąd wzięli swoje nazwisko. Oprócz Krynicz mieli także Basań i Byków w pow. ostrzskim[81]).

Lemiesze h. Ogończyk[82]), rodzina pochodzenia turańskiego. *Sawa* i jego synowie *Iwan* i *Kierdej*, właściciele Bieżowa i Widybora w pow. żytomierskim[83]).

Łuczkiewicze h. Wąż-odm.[84]). Gałęź Bajbuzów, rodzina pochodzenia tatarskiego. *Łuczko Bajbuza* w roku 1590 właściciel Łebedyna w Kijowskiem[85]).

Mazepowie h. Kurcz[86]), przydomków Kamieński i Koledyński, rodzina pochodzenia turańskiego. *Michajło*, bojar białocerkiewski, otrzymał w roku 1572 futor na Kamienicy w Kijowskiem[87]). *Jan Mazepa Koledyński*, hetman kozacki w roku 1679, dziedzic Mazepiniec[88]).

Mormulowie, h. Szeliga[89]), rodzina pochodzenia tatarskiego. (Mormul po tatarsku = oczekiwany). *Keidczar*, właściciel w 1545 wsi Ziatkowiec i Żerdiniowiec w powiecie bracławskim[90]). Część tej wsi posiadał potomek jego *Tychon*[91]). Brat Tychona *Roman* miał Mormułówkę[92]).

Obdułowie-Poczapiccy, rodzina pochodzenia tatarskiego. *Abdyllah* (abdułłah po arabsku = sługa boży), w gwarze ruskiej zwany Obdułą, otrzymał w roku 1560 grunt Poczapicki w Kijowszczyźnie[93]). Jego syn *Daniel* w roku 1598, właściciel Chodorkowa[94]).

Ordycze, ród pochodzenia turańskiego. *Bohdan Waśkowicz*, właściciel Ordyczówki w 1544 r.[95]), a *Michał* w roku 1599, dziedzic tejże Ordyczówki w pow. bracławskim[96]).

Pawszowie (h. ryc. XV)[97]), rodzina pochodzenia turańskiego. *Michajło Pawsza*, w roku 1499 dworzanin królewski, właściciel Warewicz i Bernowa, otrzymał w roku 1510 Kliniatyń w Kijowszczyźnie; w roku 1522 został mianowany namiestnikiem czarnobylskim[98]).

Pokotiłowie (h. ryc. XVI)[99]), przydomku Petyhorski. *Iwan*, właściciel części Białokurowicz w pow. owruckim w roku 1544[100]). *Jan Pokotiłowicz* miał grunta Petyhorskie w Kijowszczyźnie w roku 1600[101]).

Rajewscy h. Abdank[102]), ród pochodzenia tatarskiego. *Chasień*, właściciel Szerszniewic w roku 1570 i jego córka *Ewa*[103]).

Rudeccy (h. ryc. XVII)[104]), ród pochodzenia tatarskiego. *Waśko*, ziemianin wołyński w roku 1480[105]).

Santowscy-Hajdarowie, ród pochodzenia tatarskiego. *Hussejn* otrzymał w roku 1560 wieś Santow w pow. kijowskim[106]). W roku 1618 występuje *Iwan*, właściciel Majanowa w pow. kijowskim, sądząc z brzmienia imienia, już chrześcijanin[107]). Obecnie w Rosji noszą nazwisko Hajdarowów i wywodzą się od Hajdara, pisarza tatarskiego w 1515 r.[108])

Siewrukowie, ród pochodzenia turańskiego. (Sawrak po turecku = dziki). *Iwan* w roku 1534, właściciel Siewruków pod Kijowem[109]).

---

[79]) Boniecki — Herbarz. [80]) Metryka litewska ks. publ. I 230. [81]) Źr. dziej. XXII 597. [82]) Uruski — Herbarz. [83]) Boniecki — Herbarz. [84]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [85]) Boniecki — Herbarz. [86]) Herb. małor. [87]) Boniecki — Poczet rodów. [88]) Autograf Bołsunowskiego. [89]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [90]) Źr. dziej. XXXII 632. [91]) Źr. dziej. T. XX 140. [92]) Źr. dziej. T. XXI 561 [93]) Źr. dziej. T. XXI 620. [94]) Źr. dziej. T. XXI 23, 38, 49. [95]) Boniecki — Poczet rodów. [96]) Uruski — Herbarz. [97]) Notaty Bołsunowskiego. [98]) Boniecki — Poczet rodów. [99]) Arch. Sanguszków III № 447. [100]) Boniecki — Poczet rodów. [101]) Źr. dziej. T. XXI 173. [102]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [103]) Źr. dziej. T. XXI 13. [104]) Wittyg i Dziadulewicz. [105]) Boniecki — Poczet rodów. [106]) Dziadulewicz — Herbarz rodzin tatarskich. [107]) Źr. dziej. T. XXI 307. [108]) Herbarz małor. [109]) Boniecki — Poczet rodów.

Skinderowie-Chomiatkowscy h. Leliwa[110]), ród pochodzenia tatarskiego. (Skinder po tatarsku Iskander—imię tatarskie). *Biały Skinder* posiada w roku 1546 wsie Chomiatkowce i Czerniowce w pow. bracławskim[111]). Ród wygasły w końcu XVI wieku.

Skiporowie h. Korab[112]), ród pochodzenia turańskiego. *Bohdan* otrzymał w roku 1537 od króla Zygmunta I wsie Tuliny, Gosnów, Kołodeżno, Huszczyńce i Iwnice w woj. kijowskiem[113]). W roku Unji Lubelskiej zaczęli używać przydomku Hornostaj[114]).

Sokorowie vel Sokurowie, ród pochodzenia tatarskiego. (Sokor po tatarsku =drzewo liściaste). *Michał Aleksandrowicz*, właściciel Trojanowiec w pow. żytomierskim w 1542 r.[155])

Sołtanowie (h. ryc. XVIII)[116]), ród pochodzenia tatarskiego, przydomków Pereświet i Sulmicki. (Sołtan po turecku =potęga). *Hewjasz* wysłużył od króla Zygmunta I w roku 1525 Białokurowicze w pow. owruckim[117]). *Dawid* w roku 1545, właściciel Wystupowicz[118]). *Adam* w roku 1591, dziedzic Kniażyc i *Paweł*, właściciel Welawska w Owruczczyźnie[119]). Gałęź Szyszków Staweckich.

Strybyłowie h. Trzy Tarcze[120]), ród pochodzenia tatarskiego. *Filon*, właściciel w 1545 roku Kiczkirów, Torczyna i Studenoj Wody w pow. żytomierskim[121]). *Bohdan* w 1580 roku, dziedzic Filipowicz i Torczyna tamże[122]). Rodzina wygasła około 1640 roku.

Surynowie (h. ryc. XIX)[123]), ród pochodzenia tatarskiego. (Surym po tatarsku = ostrze szabli). *Suryn Putiatycz* otrzymał od króla Aleksandra wieś Sokołowicze w obwodzie czarnobylskim[124]). Zygmunt I w roku 1518 potwierdza synowi jego *Stanisławowi* posiadanie Szepielicz w tejże włości[125]), a nadto w 1522 roku daje Werewce w pow. owruckim[126]). Licznie rozrodzeni, egzystują po dziś dzień.

Synhury, ród pochodzenia turańskiego. *Andrej* i *Timofiej* w roku 1569, właściciele części Nozdrysza w pow. żytomierskim[127]). Ród wygasły w XVII stuleciu.

Sypnowscy h. Jelita[128]), przydomku Korkodynowicz, rodzina pochodzenia turańskiego. *Jesif* w roku 1590, właściciel części Teterwi w Kijowszczyźnie[129]).

Szandyrowscy h. Sas[130]), przydomku Baran, rodzina pochodzenia tatarskiego. (Czand po tatarsku =sława). Gałęź Kleszczowskich. *Szelbor* w roku 1450, właściciel Szandyrewa[131]). Ród istnieje do dziś dnia.

Szaułowie (h. Suchekomnaty odm., ryc. XX)[132]), ród pochodzenia turańskiego. *Maćko*, właściciel Kołodzina w pow. żytomierskim[133]). Ród wygasły w XVII wieku.

Szostakowscy (h. ryc. XXI)[134]), przydomku Hawsowicz, rodzina pochodzenia tatarskiego. (Szostak po tatarsku =nowina). *Mikołaj Piotrowicz* w roku 1524, właściciel Uherca w Bracławskiem[135]). Istnieją po dziś dzień.

Szyrajowie (h. ryc. XXII)[136]), ród pochodzenia tatarskiego. *Szyraj* w roku 1540—ziemianin kijowski[137]). *Bazyli* w roku 1615—bojar ostrzski[138]).

---

[110]) Wittyg i Dziadulewicz. [111]) Źr. dziej. T. XX 104. [112]) Autograf 1611 u Federowskiego. [113]) Źr. dziej. T. XXII 619. [114]) Mies. Herald. 1913 r. str. 4. [115]) Boniecki — Poczet rodów. [116]) Paprocki—Herbarz. [117]) Źr. dziej. T. XXII 614. [118]) Źr. dziej. T. XXI 18. [119]) Źr. dziej. T. XXI 32. [120]) Niesiecki — Herbarz. [121]) Źr. dziej. T. XXII 616. [122]) Źr. dziej. XXI 293. [123]) Wittyg i Dziadulewicz. [124]) Boniecki—Poczet rodów. [125]) Arch. Sanguszków T. III. [126]) Boniecki — Poczet rodów. [127]) Źr. dziej. T. XXI 11. [128]) Herbarz małor. [129]) Notaty prof. Downar-Zapolskiego. [130]) Borkowski — Spis szlachty pol. [131]) Metryka lit. ks. zap. VI N. 52. [132]) Herbarz małor. [133]) Źr. dziej. XXI 182. [134]) Autogr. 1629 u Wittyga. [135]) Boniecki—Poczet rodów. [136]) Herbarz małor. [137]) Źr. dziej. T. XXII 108. [138]) Miłoradowicz T. II 4 i 5.

Szyszkowie (h. ryc. XXIII)[139]), ród pochodzenia tatarskiego. *Mitko* w roku 1500 — właściciel Stawek w pow. żytomierskim[140]). *Sołtan* Szyszka Stawecki w roku 1537 ziemianin kijowski[141]). Ród wygasły w końcu XVII wieku.

Tałałaje, rodzina pochodzenia tatarskiego. *Sońko,* bojar białocerkiewski w roku 1545[142]). *Iwan,* właściciel Juszkowiec i Tałałajewki w pow. bracławskim 1629 roku[143]). Ród wygasły w połowie XVII wieku.

Turczynowie h. Jelce[144]), ród pochodzenia tatarskiego (tur po tatarsku = sieć). *Aliszko Turczyn* w roku 1540 — ziemianin bracławski[145]). *Iwan,* przywódca roty Drogomira[146]). Obecnie noszą nazwisko Turczynowiczów.

Uszaki-Kulikowscy (h. ryc. XXIV)[147]) (pół podkowy, wąż pod nią). Rodzina pochodzenia turańskiego. *Aksan* w roku 1545, właściciel Kulikowa w pow. kijowskim[148]).

Uszczapowie, rodzina pochodzenia tatarskiego. *Huryn* dostał w nadanie sioło Uszczapy w pow. lubeckim 1420 roku[149]). Syn jego *Aleksy,* w r. 1454[150]). Ród wygasły w XVI stuleciu.

Żubrykowie, ród pochodzenia turańskiego. *Iwan* nabył w 1537 roku Radywonowo w pow. bracławskim[151]). Wygaśli koło 1630 roku[152]).

---

[139]) Herold pol. 1906 r. str. 144. [140]) Arch. Sanguszków. T. III. [141]) Herold pol. 1906 r. str. 144. [142]) Źr. dziej. T. XXII 108. [143]) Źr. dziej. T. XX 140. [144]) Wittyg i Dziadulewicz. [145]) Źr. dziej. T. XXII 107. [146]) Wittyg i Dziadulewicz. [147]) Ibid. [148]) Źr. dziej. T. XXII 523. [149]) Źr. dziej. T. XXII 639. [150]) Arch. kijow. cz. IV T. I N. 31. [151]) Boniecki — Poczet rodów. [152]) Źr. dziej. T. XXII 597.

Oto mniej więcej wszystkie te rodziny, co do których zdołałem na podstawie bądź źródeł, bądź też brzmienia nazwisk, ustalić ich przynależność i pochodzenie turańsko-tatarskie. Bezwątpienia nie są one tu wszystkie. Zaliczyćby do nich może jeszcze należało Besarabów, Chruciów, Chwajów, Hortów, Hubińskich, Małyszków, Muraszków, Ohijów, Putiatów, Żubarów i innych. W każdym jednak razie i te, które tu umieściłem, świadczą, że udział krwi turańskiej był wśród naszego ziemiaństwa kresowego nader obfity.

Stanisław Dziadulewicz.

Sprawozdania i Recenzje.

Namysłowski Bolesław Dr.: Herby mieszczaństwa Poznańskiego. Z 6 tablicami. Poznań, 1930. Odb. z Rocz. Muzeum Wielkopol. za r. 1929.

Zmarły niedawno Dr. Bolesław Namysłowski, profesor botaniki w Uniwersytecie Poznańskim, w chwilach wolnych od zajęć zawodowych, zajmował się heraldyką. W roku 1926 wydał: „Merki rybaków Pomorskich, przyczynek do heraldyki i folkloru" ogłoszone drukiem w VII Roczniku Heraldycznym, która to praca, potwierdzająca badania profesorów Małeckiego i Semkowicza, że herby szlachty naszej powstały przeważnie drogą ewolucji ze znaków, używanych przez lud — powitana została ze szczerem zainteresowaniem przez czytelników. Przed samą śmiercią Dr. Namysłowski przejrzał w Archiwum Poznańskiem cały szereg aktów, dotyczących niższego mieszczaństwa poznańskiego (od r. 1529—1794), wydostał stąd blisko 200 herbów, i te podał do druku w r. 1929-ym, opatrując całość swojemi uwagami i sprostowaniami. Niektóre z nich są trafne, na niektóre jednak zgodzić się z autorem niepodobna. Np. na str. 13, Dr. Namysłowski pisze: „zarzut ogólny, jakoby mieszczaństwo uciekało w szeregi szlacheckie, uważam za przesadę wygórowaną; ze sporadycznych wypadków nie można wyprowadzić wniosków ogólnych, jakoby całe mieszczaństwo przepełnione było ochotą ucieczki z pod jus civile i schronienia się w stanie szlacheckim". Otóż to przekonanie autora jest całkowicie mylne. Znany przywilej Zygmunta I dla profesorów Akademji krakowskiej, dwa przywileje nobilitacyjne dla mieszczan Lwowa i Krakowa wreszcie cała masa starań o nobilitację w XVI-XVII stuleciach świadczą zgoła o czem innem. Dalej p. Namysłowski, z braku oczywiście wiedzy heraldycznej, umieszcza między nazwiskami mieszczańskiemi cały szereg nazwisk szlachty rodowej, bądź też nobilitowanej innemi czasy; jak Brzeźnickich z Brzeźnicy w Kościańskiem, Porczyńskich, Powodowskich, Goskich, Krzewskich, Potulickich, Iwanowskich, Lupczyńskich, Więckowskich h. Drogosław (nie Ogończyk), Dominowskich, Łąckich, Wiatrowskich, Witowskich, Kroczyńskich, Kijewskich, Drożyńskich, Grodzickich, Poleńskich, Olekszyców, Żnińskich, Swolczewskich, i innych lub też: Graffów, Anów, Ridków, Bodenstejnów, Kośmidrów, Heldtów, Rosmanów, Smidtów, Wendlandów, Goeblów, Natalisów, Łochaczów, Wolników, Fencerków, Kostków, i t. d. Ilość tych pseudo mieszczan zawiera z góry 50 nazwisk, tak iż rzeczywistych mieszczan w pracy p. Namysłowskiego znajdzie się ledwie koło 150. W każdym razie i ta pozostałość, bardzo starannie opracowana, może służyć jako ciekawy przyczynek do historji gmerków i mieszczaństwa polskiego. *S. D.*

Gawroński-Rawita Franciszek: Książęta Nieświeccy, Zbarascy i Wiśniowieccy do końca XVI w. Ateneum Wileńskie, R. VII, zesz. 1—2.

Już w samym tytule przebija brak znajomości rzeczy u autora. Można mówić bowiem o ks. „Nieświckich, Nieświdskich, Nieświzkich lub Nieświezkich", ale niepodobna ich nazywać „Nieświeckimi", gdyż jest to jedyna forma, której nie spotykamy ani razu w dokumentach. Z tekstu wypadałoby, że ś. p. Franciszek Rawita Gawroński uznawał zarówno pochodzenie tej rodziny kniaziowskiej z Nieświeża, jak od Korybuta Olgierdowicza, niewiadomo jednak dlaczego stawia hypotezę pochodzenia ich wyłącznie od Iwana Korybutowicza, kiedy Zbarazcy i Wiśniowieccy notorycznie pochodzą od Fedora. Autor, zresztą, zignorował zupełnie całą arcybogatą już dzisiaj literaturę przedmiotu, a opierając się wyłącznie na bardzo niekompletnie zebranych dokumentach, doszedł tem samem do rezultatów raczej negatywnych.

Historycznemu kn. Fedkowi Nieświzkiemu p. Gawroński każe być synem Iwana Korybutowicza (str. 118); o Przedzielnickich milczy; nie wspomina również ani o Jurju Fedkowiczu, ani o Semenie Jurjewiczu, ani o Wasilu Semenowiczu (synu Semena-Sołtana) ani o Borysie. Zresztą, o ile wnosić można z jej układu, cała ta praca o Nieświzkich była w intencji autora tylko wstępem do monografji o kn. Dymitrze Wiśniowieckim. Próba takiej monografji zawarta jest w rozdziale trzecim i ostatnim rozprawy, dla zcharakteryzowania zaś tej próby powtórzymy jedynie słowa, któremi autor rozprawę zamyka, a mianowicie, że „przyszłość czeka jeszcze na monografję Dymitra Wiśniowieckiego".

Chociaż zwykliśmy z największym pietyzmem odnosić się do prac zmarłych naszych poprzedników, tym razem jednak stwierdzić musimy, że nie wydaje nam się, aby podjęte w najlepszej niewątpliwie intencji opublikowanie pośmiertne rozprawy ś. p. Franciszka Rawity-Gawrońskiego o książętach Nieświzkich, mogło się dodatnio przyczynić do ustalenia naukowej reputacji autora. *J. P.*

Wysłouch Seweryn: Z dziejów Łosośny i jej posiadaczy XV—XVI w. Ateneum Wileńskie, R. VII, zesz. 1—2.

Jest to arcyciekawa monografja, źródłowo opracowana, dotycząca dwuwiekowych dziejów jednej posiadłości ziemskiej. Jeżeli zważymy, że wmięszane są w te dzieje rodziny: Gojcewiczów, Dowgirdów, Iliniczów, Wiesztortowiczów, Sołtanów, kn. Twerskich, Hlińskich, Czartoryskich, Litaworów, Kopciów, Myszkowiczów i pochodzących od nich Tyszkiewiczów, Obrazcowów, Hniewoszewiczów, Getołdów, Okuszków, Sopoćków, Chodkiewiczów, Ostrogskich, Jazłowieckich, Wojnów, Kossakowskich, Timińskich, Białobłockich, Odyńców, etc. — to łatwo skonstatujemy, jak tego rodzaju prace stanowią cenne dla heraldyki przyczynki. Praca p. Wysłoucha, źródłowa i treściwa, powinna dla dobra nauki zjednać mu licznych naśladowców. *J. P.*

Sprawy Towarzystwa.

Dnia 21 lutego 1931 r. odbyło się doroczne Walne Zgromadzenie P. T. H. Oddziału Lwowskiego, na którem wybrano do Zarządu Oddziału na okres roku 1931:

Przewodniczący: Dr. Aleksander Czołowski.

Zastępca Przewodniczącego: Prof. Dr. Przemysław Dąbkowski.

Członkowie: Pp. Mr. Emil Bielecki, Franciszek Biesiadecki, Józef Białynia-Chołodecki, Zygmunt hr. Lasocki, Ludwik Pierzchała, Dr. Helena Polaczkówna.

Do Komisji Rewizyjnej weszli: Pp. Sylwester Kruczkowski i Aleksander Uleniecki.

Urząd skarbnikowski powierzono p. E. Bieleckiemu, (adres—Lwów, ul. Kącik 18, II. p. m. 6). Ustępującemu skarbnikowi p. Poźniakowi na wniosek Dr. Polaczkówny, Walne Zgromadzenie uchwaliło jednogłośnie wyrazić podziękowanie za Jego długoletnią niestrudzoną pracę około Towarzystwa.

Po przeprowadzonych wyborach, Dr. H. Polaczkówna wygłosiła odczyt p. t. „Nobilitacja B. Powsińskiego w 1592 r.", który wzbudził wśród zebranych wielkie zainteresowanie, oraz ożywioną dyskusję.

Zagadnienia i Odpowiedzi.

Zagadnienie Nr. 65.

1) Kiedy zmarł i z kim był żonaty Władysław Zawadzki, h. Rogala, dziedzic Kownat koło Białej, w wojew. Podlaskiem, poseł na Sejm 1828—31 r., oraz jakie po nim i jego braciach pozostało potomstwo?

2) Jakie było pochodzenie Jana Zawadzkiego, który 1807 r. zaślubił Marjannę z de Campsów, w latach 1816 — 20 dzierżawił Osowę i część Macoszyna w pow. włodawskim?

Czy i jakie miał rodzeństwo, oraz gdzie i kiedy zmarł?

3) Jakie było pochodzenie Marcina Zawadzkiego,. dziedzica Krugłego, marszałka powiatu bielskiego w Grodzieńskiem przed r. 1857, jakie nosili imiona jego dwaj synowie i jakich miał najbliższych krewnych? *M. Z.*

Zagadnienie Nr. 66.

Wylegitymowany w 1845 r. przed Wywodową deputacją szlachecką na Podolu, ród Szelechowskich, (figurujący w VI-ej księdze szlachty), pieczętuje się herbem „Kręga", umieszcza go jednak na tarczy czerwonej. Czy ktoś z Sz. Członków P. T. H. mógłby mnie poinformować, kiedy i w jaki sposób powstała ta odmiana herbowa? *D. T.*

Zagadnienie Nr. 67.

Jakie były imiona rodziców Teresy z Hassmanów (błędnie pisanej Hoffman) vel Asmanów, żony Józefa Gembarzewskiego, I. voto Prędeckiej? Zaślubiona Józefowi Gembarzewskiemu w Jońcu (pow. rypiński) 6.IX.1797 r., mieszkała do 1809 r. w Pułtusku, następnie do 1818 r. w Wyszkowie, w końcu w Warszawie gdzie zmarła w 1837 r., lecz akt zejścia nie podaje imion jej rodziców, zaznaczając jedynie, że była rodem z Pułtuska. Zmarła w wieku lat sześćdziesiąt dziewięć. *M. G.*

Zagadnienie Nr. 68.

Rodzina Augustynowiczów, wylegitymowana (VI Ks.) w r. 1833 w gub. witebskiej, podała, iż używa herbu Hektor, „to jest' w krasnom pole biełuju rozu, koim pieczatujaś pradzied jego Paweł Żakiej Awgustinowicz..."

1. Czy herb ten można indentyfikować z Porajem i skąd powstała nazwa Hektor?

2. Czy i jakie znaczenie ma przydomek Żakiej? *J. Ś.*

Zagadnienie Nr. 69.

Jakim herbem pieczętują się Kloczkiewiczowie?

Wojciech Kloczkiewicz, 1697 r. elektor z ziemi nurskiej (Vol. Leg. V, 453), Kasper Kloczkiewicz, 1809 r., komisarz policji Dep. Bydg. (Kal. Polit. 1809 r. 202), podprefekt pruski starosta powiatowy zmarły 17.III.1845 r. w Bydgoszczy (sepultura kość. paraf. Bydg.). Kloczkiewiczowa darowała 1817 r. wotum na ołtarz św. Antoniego kościołowi O. O. Bernardynów. (Kron. Bern. Bydg. 246). *Z. C.*

Zagadnienie Nr. 70.

Jakiego imienia i jakiego majątku właścicielem był Łoziński, który 1673 r. na sejmie warszawskim posądził króla Jana Sobieskiego o zdradę? Jakiego herbu używał, co go powodowało do takiego wystąpienia i jakie wynikły z tego powodu skutki wystąpienia? *B. Ł.*

Zagadnienie Nr. 71.

Gdzie i kiedy urodził się Józef Niemojewski, h. Rola, generał major powstania 1794 r., komendant twierdzy Seroka, gen. brygad. W. P. X. W., zmarły 16.III.1839 r. mając lat 76?

Gdzie i kiedy zmarła żona jego Juljanna-Konkordja z Klug'ów, córka nobilitowanego bankiera Jana Kluga, urodzona 17.XII.1778 r. w Poznaniu. — Gdzie i kiedy odbył się ślub powyższych małżonków Niemojewskich? *C. Z.*

Zagadnienie Nr. 72.

Jakiego herbu używał właściciel wójtostwa majątku Lążek, położony w pobliżu Kłodawy (pow. kolski), Józef Łoziński, który wraz z małżonką Katarzyną z Pikarskich, h. Półkozic w 1747 r. ceduje te własność Dąbskim, oraz jakich potomków pozostawili małżonkowie Łozińscy? *Ł. B.*

Odpowiedź na zagadnienie Nr. 61.

W aktach wojskowych z r. 1833, (Vol. 3, f. 14.) znajduje się uwolnienie od służby Wiktora Bernowskiego, sekretarza przy b. sztabie placu miasta Warszawy, przyrównego do stopnia porucznika, — a według Stanów Służby oficerów miasta Warszawy (Vol. 2026, f. 29), tenże Bernowski rodził się 5. IX. 1790 r. w mieście Brzozdowcach w Galicji. Zaś wedle „Rodowodu Ludzi 12-go pułku jazdy" (ks. 124 str. 63.). urodził się on dn. 5.IX.1791 r. w Zamościu jako syn Stanisława i Petronelli. W 1809 r.wszedł na służbę jako żołnierz-ochotnik do powstania Brzeżańskiego, następnie przeszedł do pułku 12-go jazdy X. W., odbył kampanie w latach 1809, 1812, 13, 18, ranny w lewą nogę kulą karabinową, dostał się do niewoli pod Erfurtem, w której pozostał do 1814 r. Podczas powstania 1830—31 r. służył w 6-tym pułku ułanów. Gdy otrzymał uwolnienie od służby, mieszkał w mieście Opocznie z żoną i córką. Jaki stopień pokrewieństwa istniał między Wiktorem a Kazimierzem, niewiem. W Zatorze (pow. Oświęcim) mieszka obecnie mag. pharm. Jan Bernowski, ur. 7.III.1892 r. wDalastowicach, (pow. Dąbrowa), syn Otokara i Marji. *J. Z,*

Odpowiedź na zagadnienie Nr. 62.

Kisielowie h. Światołdycz czyli Namiot, ród bojarski pochodzenia ruskiego, osiedlony był w Kijowszczyźnie i na Wołyniu. Heraldycy nasi nowsi (Boniecki, Uruski) podają dość fragmen-

taryczną genealogję tego rodu, gdyż nie czerpali źródeł z Archiwum Centralnego w Kijowie, dziś nam niedostępnego, a posiadającego bogaty materjał genealogiczny do tej rodziny. Rozwiązanie więc wszystkich herbów na tarczy złożonej wojewody kijowskiego Adama Kisiela, zmarłego w r. 1653, napotyka na trudności, które tylko częściowo będą mogły być genealogicznie wyświetlone. Pomocą w tym względzie będą nam: broszura J. T. Lubomirskiego „Adam Kisiel, wojewoda kijowski" Warszawa, 1905 (wyd. Gebethnera Wolffa) i niektóre herbarze.

Na tarczy znajduje się 7 herbów. W polu środkowem 3 herby: od góry herb własny Iwanickich zwany Pełnia, (księżyc w pełni na nim potrójny krzyż), pod nim herb rodowy Kisielów— Namiot, u dołu herb Pobóg. W polu prawem tarczy wzdłuż: od góry herb Nowina, pod nim t. zw. Pogoń ruska, zapewne herb Czetwertyńskich. W polu lewem tarczy wzdłuż: od góry herb Gozdawa, u dołu herb Hipocentaurus. Jak się więc przedstawia genealogja wojewody? Adam Kisiel był synem Hrehorego (Grzegorza) Kisiela, podsędka włodzimierskiego i Teresy Iwanickiej h. Pełnia (Lubomirski op. cit. str. 7), wnukiem Gniewosza, pułkownika, którego żoną była nieznana z imienia z rodu litewskiego Tryznów h. Gozdawa (Niesiecki, V. 96), prawnukiem Tychny Kisiela i N. Myszczanki (Niesiecki, ibidem i Uruski, XI, 370), prawdopodobnie z wołyńskiego rodu Korczaków, herbu ich jednak Korczaka brak na tarczy wojewody. Herb Pogoń ruska to zapewne herb Czetwertyńskich, blisko spokrewnionych z rodziną wojewody Kisiela, gdyż w testamencie swym, spisanym 11 czerwca 1621 r. przed wyprawą pod Chocim, mianował Hrehorego Czetwertyńskiego „brata mego" (a więc niezawodnie ciotecznego) jednym z opiekunów nieletnich braci. (Tekst testamentu Kisiela u Lubomirskiego, str. 8—12). Reszty herbów (Nowina, Pobóg, Hipocentaurus) nie udało się określić genealogicznie.

Wojewoda Kisiel ożeniony był z Anastazją-Krystyną z Nowosiółek Bohuszewiczówną. Z dziełka Lubomirskiego (str. 32) dowiadujemy się jeszcze, że obok cerkwi w Niskieniczach ma się znajdować dzwonnica drewniana z dzwonami fundacji Kisielów (na mniejszym dzwonie jest i herb rodowy Anastazji-Krystyny Kisielowej, nie opisany jednak bliżej przez autora). Do dziełka dodane są podobizny nagrobka i trumny wojewody z umieszczonym na niej herbem złożonym, wyżej opisanym, podtrzymywanym przez dwa lwy. Portret współczesny Adama Kisiela zamieścił Wacław Lipiński w dziele „Z dziejów Ukrainy" (Kijów-Kraków, 1912) str. 179, bez podania miejsca przechowania i wogóle bliższych szczegółów, tyczących się oryginału. *Z. Wd.*

Odpowiedź na zagadnienie Nr. 64.

Ród Nyków wylegitymowany w b. gub. wołyńskiej, a mianowicie: Jan z synami: Michałem-Hieronimem, Karolem-Stefanem i Emiljanem-Polidorem, z wnukami: Erazmem-Wojciechem-Karolem-Józefem, Polidorem-Eugenjuszem i Michałem-Kaźmierzem oraz z prawnukami: Augustem-Zygmuntem-Karolem-Dominikiem, Augustem i Kazimierzem-Jakóbem, pieczętują się herbem Ostoja. (Spis szl. wołyńskiej str. 370, Ukaz 1099, z dnia 13. II. 1839 r.).

Ród Wigurów używa natomiast herbu Szaława, w linjach idących po Teodorze z synami: Franciszkiem, Janem-Joachimem, Maciejem-Wiktorem, Dyonizym-Pankracym, Fortunatem-Kazimierzem i wnukiem: Rajmondem — oraz po Jakóbie z synem: Wawrzyńcem, wnukiem Benedyktem i prawnukami Klemensem-Wincentym i Teodorem wraz z bardzo licznem po nich potomstwem. (Spisok Dworjan gub. Wołyn. str. 266, ukaz 3619 z dnia 29. V. 1845 r.) *J. Z.*

Członkowie Polsk. Tow. Heraldycznego.

Przystąpili w charakterze Człon. Zwyczajnych:

do Oddziału Warszawskiego: Alexandrowicz hr. Józef — Wierszula, (Hot. Georges) Wilno.
Jurjewicz Paweł, min. pełn.—Ateny, poselstwo Polskie, 3, Pl. Maurocordato.
Kurnatowski Adam — Warszawa, M. S. Z.
Ostrowski Aleksander—Warszawa, Okólnik 7a.
Odrowąż-Pieniążek Jan—Okocim, woj. Krakowskie. (przeszedł z Oddz. Lw.).
Rostworowski Piotr—Niegoszowice, p. Rudawa k/Krak. woj. Krakowskie.

Pokwitowania uiszczonych kwot w r. 1931.

Wpłacili do Zarządu Głównego za rok 1930: Czapla Zygmunt, (12 zł.)

Sprzedaż odręczna: Śleszyński Józef, (7 zł. 50 gr.).

Wpłacili do Oddziału Lwowskiego za rok 1930: Moraczewski Stanisław, (12 zł.).

Za rok 1931: Archiwum Ziemskie Lwów, (24 zł.)—Biesiadecki Franciszek, (24 zł.)—Dąbkowski Przemysław, (24 zł.)—Głażewski Wacław, (25 zł.)—Lasocki hr. Józef, (12 zł.)—Moraczewski Stanisław, (24 zł.) — Zawadzki Michał, (12 zł.).

Wpłacili do Oddziału Warszawskiego za rok 1931: Alexandrowicz hr. Józef, (5 zł. wpis i 24 zł.)—Archiwum Ziemskie Lwów, (24 zł. przek. ze Lw.).—Biesiadecki Franciszek, (24 zł. przek. ze Lw.)—Chrzanowski Wincenty, (24 zł.)—Czapla Zygmunt, (24 zł.)—Czapski-Hutten hr. Emeryk, (24 zł.) — Dąbkowski Przemysław, (24 zł. przek. ze Lw.)—Głażewski Wacław, (25 zł. przek. ze Lw.)—Hempel Jan Marjan, (24 zł.)—Jurjewicz Paweł, (5 zł. wpis i 24 zł.)—Karski Włodzimierz, (24 zł.)—Kobylański Aleksander, (12 zł.)—Koźmian Jan, (24 zł.) —Krzyżański Bolesław, (24 zł.) — Kurnatowski Adam, (5 zł. wpis i 24 zł.)— Kurnatowski Eryk, (24 zł.) — Kublicki-Piottuch Alfred, (24 zł.)—Lasocki hr. Józef, (12 zł. przek. ze Lw.)—Łoziński Bronisław, (24 zł.) — Michałowski hr. Józef, (10 zł.)—Moraczewski Stanisław, (24 zł. przek. ze Lw.)—Ostrowski Karol, (24 zł.) — Ostrowski Aleksander, (5 zł. wpis i 24 zł.)— Ostrowski Andrzej, (24 zł.)— Odrowąż Pieniążek Jan, (24 zł.) — Polaczkówna Helena, (12 zł.) — Popławski Bronisław, (5 zł. wpis i 24 zł.)— Radziwiłł ks. Karol, (24 zł.) — Riesenkampf Alfons, (24 zł.) — Rostworowski Piotr, (5 zł. wpis i 24 zł.)—Sągajłło Witold, (24 zł.)—Suski Henryk, (24 zł.)—Szaniawski Stefan, (24 zł.) — Taczanowski Jan, (24 zł.)—Weryha Dr. Aleksander, (18 zł.) — Woroniecki ks. Stefan, (24 zł.)— Zawadzki Michał, (12 zł. przek. ze Lw.)—Zamoyski hr. ord. Maurycy, (24 zł.) — Żółkiewski Jerzy, (24 zł.).

Résumés français des articles.

Le livre de la confrérie de St. Christophe au Mont Arula en Tyrol par **Mlle Hélène Polaczek** (Manuscrit des Archives nationales de Vienne côté 473). **suite.**

fol. 63 v⁰. Jean de Tuliszków, castellan de Kalisz (1403 † vers 1429) aux armes de Dryja: de gueules à trois losanges d'argent, posées en bande. Au heaume de l'écu est attaché le Collier de Savoie.

fol. 64 r.⁰ Zawisza (Sébastien) le „Noir" de Garbow, staroste de Spisz (1408 † 1428) aux armes de Sulima: coupé d'argent et de gueules, à l'aigle noire issant, lampassée de gueules, becquée, bandée d'argent, en chef; à trois briques d'or, posées en pairle, 2 et 1, en pointe. Remarque: C'est à titre d'exception que l'aigle est contournée à gauche pour satisfaire à la courtoisie héraldique.

fol. 64 r.⁰ Inconnu aux armes de Junosza: de gueules au mouton arrêté d'argent, lampassé de gueules, accorné d'or.

fol. 64 v⁰ N. de Klonowo (inconnu) aux armes de Rogala: parti de gueules et d'argent, à la corne de buffle au premier, à la ramure de cerf, chevillée de cinq pièces au second, en pal, de l'un en l'autre.

L'élément touranien parmi la noblesse de l'Ukraine par le professeur **Stanislas Dziadulewicz.**

Liste des familles princières et nobles de l'Ukraine, dont les noms et l'histoire indique l'origine touranienne, généralement tartare ou turque. L'auteur cite les documents les plus anciens, relatifs à chacune de ces familles.

Redaktor naczelny i odpowiedzialny: Oskar Halecki.

Do komitetu redakcyjnego należą: Józef ks. Puzyna i Zygmunt Wdowiszewski.

Nakładem Oddziału Warsz. Polsk. Tow. Heraldycz. **Druk Piotra Laskauera w Warszawie, Marjensztadt 8.**